M. SADOVEANU

OCHIU DE URS

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" BUCUREȘTI

OCHIU DE URS

MIHAIL SADOVEANU

OCHIU DE URS

EDIȚIA III-a

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", BUCUREȘTI

Prietinilor dela Braniște
închin această istorisire
din singurătățile de sus.

M. S.

Culi ocoli poiana pe o cărare ce ducea pe subt streșină de brazi.

Vremea era încă destul de moale și zăpada nu scrâșnea subt bocancii lui fe-recați. Inainte de a da la pătul — sau la „hochstand", cum îi zicea el, cași stăpânii săi, în termenii lor vânătorești — se opri, cercetând cu ochii și ascultând cu urechile.

Tot timpul cât venise, din Prelunci către Valea-Mare, aceste simțuri foarte agere ale ființii lui stătuseră încordate, și nicio pasere nu trecuse printre cetini fără a fi auzită, nici urmă de jivină nu rămăsese neobservată pe albul vioriu al omătului.

Culi Ursake se nemerise a fi unul din cei mai buni paznici ai terenurilor de

vânat dela apa Frumoasei și, oricât de năcăjit se afla el în ziua aceea de Marți 15 Noemvrie și în toată săptămâna aceea de după Sfinții-Arhangheli, datoria trebuia să și-o îndeplinească strict. Ochiul și urechea nu se cădea să greșească, dacă el, Nicula Ursake, ținea să rămâie acelaşi paznic cu nume bun. Ce era la el acasă, în valea Preluncilor, era una — și dincoace, în pădure, și aici la hochstand, adică la observator, era alta.

Când să pășească peste rovină, la Parmac, văzuse pe muchea de deal din dreapta semnele mari și îndesate ale labelor ursului. Le urmărise un timp; după ce înțelesese că ocoleau îndărăt, le lăsase, hotărînd în sine să le caute a-doua-zi, căci acuma avea a cerceta locul anumit al pătulului.

După ce ieșise iar în potecă și călcase cu luare-aminte neclătită jumătate de ceas, se mai opri un răstimp ca să numere înstelările proaspete ale hai-

tei de lupi. Erau opt indivizi: îi cunoștea. Sosiseră după viscolul neașteptat de la 9 a lunei. Acuma ocoleau sălașurile ciutelor; de-bună-samă chibzuiseră un plan și se aflau așezați undeva în bătaie și la vânat; deoarece lupii vânează întocmai cași noi: unii ocolesc ciutele ori căprioarele mânându-le, iar alții stau în țiitori și le atacă. Țin socoteală de direcția vântului și de configurația terenului. ,,Buni vânători", îi lăuda în gândul său Culi Ursake. Nu zăbovise nici aici; lăsase urmele lupilor. Număra el în ceata asta un bătrân, două haite vechi și cinci lupani. Ca să nu-i ia prea multă vamă din teritoriul lui, trebuie să le puie otravă. Cum or cădea doi sau trei din ei, ceilalți fug peste șapte munți.

Mai departe umblând cu aceeași luare-aminte, Culi Ursake a văzut jderul, fulgerând pe zăpadă. Și-a însemnat locul, fără să se oprească.

Acum stătea neclintit lângă un

trunchiu, cu capul puţin plecat şi cu urechea intoarsă. Scurta îi era desfăcută la piept, carabina atârnată de umărul stâng, cu ţeava înainte şi stratul subt cot. Se afla singur în pădurea rară şi bătrână; o tăcere nemărginită apăsa brădeturile negre şi albul orbitor. Liniştea pădurii îi ţiui deodată în urechi.

Cercetarea pe care avea a o face la locul anumit al pătulului era — după părerea lui Culi — mai mult poliţienească decât vânătorească. De fapt, orişicare cercetare a lui într'acel domeniu organizat era mai mult „poliţie"; carabina pe care o purta în spate era a unui paznic şi pacificator, nu a unui vânător; acea carabină avea a fi întrebuinţată asupra răutăţii şi neorânduielii, apărare de fiară ori braconier. Ori lup, ori puşcă străină se aşeza, faţă de Nicula Ursake, în aceeaşi categorie a infracţiunilor. Culi însă avea o idee a lui, cum că chestiile lui din pădure, cu fiarele şi cu oamenii, sunt tot treburi de vânătoare, pe când chestiile poliţieneşti propriu zise privesc oraşele şi anumite viclenii ale oamenilor de-acolo.

In trecuta vară a acelui an 1925, venise la Prelunci domnişorul Pitu, feciorașul unuia dintre stăpâni, ca să dobândească cel dintăi trofeu de ţap roşu. Cât lenevise la casa de vânătoare, domnişorul Pitu se îndeletnicise cu nişte cărţi de istorisiri. Două din aceste cărţi: „Urmele tigrului regal" şi „Crima din Cincinatti", domnişorul Pitu le dăruise lui Culi. Cetindu-le cu mare plăcere, paznicul dobândise convingerea că are şi el însuşirile unui detectiv. Deşi aceste însuşiri le folosea în hotarul special al lumii lui, Culi poftea în taină să le întrebuinţeze, dacă nu într'un oraş american, cel puţin în ţara Ardealului, la Sebeşul săsesc. Aici, în pădure, toate sunt limpezi şi se cetesc uşor; numai între oameni mulţi şi departe — fie şi la Sebeşul săsesc — treburile încurcate şi ciudate pot căpăta caracterul anumit la care cugeta el.

Spre mirarea lui, cu două zile în urmă, Culi Ursake descoperise altceva

decât de-obiceiu în pădurea ce-o avea sub priveghere: descoperise adică ceva încurcat şi bizar, din alt domeniu.

In curmătura din faţa pătulului, fusese pregătit pentru urs, la sfârşitul toamnei, un leş de cal bătrân, cumpărat dela o stână de sus. „Domnii" de la Sibiu trebuiau să vie să stea în pândă câteva nopţi, aşteptând ursul, ca să-l puşte. Dar abătându-se asupra domniilor lor griji şi năcazuri, precum şi o mare pacoste asupra ţării cu alegerile de deputaţi, domnii n'au mai venit şi au trimis răspuns lui Culi că petrecerea lor se amână. Atuncea Culi, înţelegându-se cu badea Toma Orăşanu şi cu Traian Melinte de la Branişte, a împărţit leşul, ca să facă bucăţi otrăvite pentru cei dintăi lupi apăruţi în regiune. Iar buturile de dinapoi le-a desfăcut cu mâna lui însuşi Culi, le-a dat sare şi le-a zvântat, aninându-le în nişte cârlige, subt podul hochstandului.

Vremea era destul de rece și, în două săptămâni, poate domnii de la Sibiu s'or hotărî să vină.

A sosit iarna timpurie, cu îngheț și zăpadă. Domnii au trimis iar răspuns că n'or putea veni așa de grabă... c'or veni la sfârșitul lumii, — tune dracu în alegeri și în tot!

Cu două zile în urmă, face Culi un ocol, ca să vadă pătulul, și găsește una din pulpele de cal lipsă. Stă și cugetă: cine să fi luat pulpa de cal? Trebuie s'o fi luat ori badea Toma, ori Traian. Le-a fi trebuit pentru alți lupi. S'ar fi cuvenit să-l înștiințeze, căci e în revirul lui; însă ei au săvârșit fapta fără să-i dea știre. Rău au făcut, ținând în samă mai ales faptul că are el acuma niște năcazuri pe care nu le dorește nici dușmanilor. Chiar în aceeași zi, subt sară, i-a întâlnit pe amândoi la Izvorul-roș, aproape de Frumoasa. I-a întrebat, încercând să râdă, că ce-i cu pulpa de cal.

— Ce pulpă de cal? a răspuns badea Toma.

A zâmbit și Traian:

— Care pulpă de cal?

— Socoteam că n'ați uitat, domnilor, a zis supărat Nicula Ursake, că am aninat două pulpe de cal subt podul hochstandului. Astăzi am găsit numai una.

— Mărturisesc că am văzut și eu asta, a încuviințat Traian, și am crezut că a luat-o Culi, după dreptul pe care-l are.

Badea Toma s'a unit cu părerea asta:

— Dacă a luat-o cel care are drept, bine a făcut. Numai nu m'ajunge capul de ce ne întreabă pe noi.

Ursake s'a întors la ei cu uimire:

— Am luat-o eu?

— D'apoi cine putea s'o ia? a întrebat cu blândeță badea Toma.

Au râs; au fumat câte-o țigară și s'au despărțit. Badea Toma e un om cărunt,

cu frica lui Dumnezeu, care n'a nedreptățit pe nimeni, nici n'a mințit în viața lui. Traian e un fecior bun și blând, în care Culi își poate pune toată credința. Ii citește în ochi ca în cărțile pe care le are acasă pe poliță. Poate să fi făcut Traian Melinte o șagă? Dar dacă spun amândoi că nu știu nimic, nu mai poate fi îndoială că nu știu. Atunci cine să-fi luat butul de cal?

Badea Toma și Traian îl bănuiesc pe el. Insă el nu se știe lunatic, nici bolnav de vreo altă nebunie. Așa că trebuie să cerceteze toate semnele și urmele după normele polițienești, și adevărul nu se poate să nu iasă la lumină. Ciudat ar fi să găsească la hochstand urme și semne ale lui însuși; căci, dacă ar fi fost altele, i s'ar fi vădit din ziua furtișagului. In preajmă să află urme amestecate ale soților lui, dar anume la pătul și subt podină nu s'a apropiat altcineva decât el-însuși.

Asta voia să dezlege acum Culi Ursake, și sta oprit un răstimp, înainte de a ieși la lumină, în poiana unde se afla observatorul.

Cum sta el, țiuitul de singurătate care-i umplea urechile i se opri brusc. Auzi deslușit că dincolo, la hochstand, se întâmplă ceva. Era ca o apropiere furișată și întrucâtva grăbită. Sunetul moale în zăpadă — pâș-pâș—nu-i mai lăsa nicio îndoială că omul lui, care-i luase cealaltă coapsă de cal, se afla din nou acolo.

Dacă nu erau badea Toma și Traian (pădurarii statului ne umblând în regiunea asta), și dacă nu era nici el-însuși, atunci care drac putea să fie, în pustia dintre Prelunci și Valea-Mare? Din fundul cheilor, unde și-a rupt cale în stânci apa Frumoasei și pe unde umblă drumul oamenilor, până aici, — nu se vede cu anii obraz de străin. Afară

de paznicii de vânat, nimene n'are pe aici trecătoare. Iar de la albia Frumoasei, depărtare de ceasuri tot la deal pe acel drum, nu se află așezări statornice; numai niște stâni la două zile distanță în pășunile Pătrului și Șurianului. In curgerea văii deasemeni, umbli alte ceasuri până ce dai de două-trei case la Tău, și alte ceasuri până ce găsești un sat ce se chiamă Șugag. In vremea verii apar la apa Frumoasei taberele Lăzurenilor și Căpâlnarilor, care lucrează la greble, descâlcind plăviile de bușteni și slobozind lemnele pe unda harnică spre locurile de jos de la câmpie. Tot în acea vreme prielnică umblă la deal și la vale, pentru oile și stânile lor, Poienarii. Dar acuma nu se mai află nimeni în văi și singurătățile s'au așezat iar în domnia lor de iarnă. Ce nebun, dar, întârziat pe la vre-o stână, ori rătăcit de la Tău, să se suie aici, la acest hochstand ascuns între păduri și necunoscut de niciun străin de pe lumea

asta? Creştin de-a noştri să fie? ce să facă el cu acea carne de cal? căci nu s'a auzit de creştinii noştri să mănânce asemenea carne. N'au oamenii din ţara asta ce mânca? şi să caute o carne netrebnică în pustie? — 'şi într'o pustie de care n'au auzit şi în care n'au călcat niciodată? Doar vre-un Ţigan păcătos s'ar putea îndeletnici cu asemenea şfert împuţit al unui cal căzut de bătrâneţă. Iar Ţigan, pe aceste meleaguri, n'a văzut nimene de când ţin minte oamenii. Mai departe decât Şugag, sălaşurile acestea pribege nu îndrăznesc să intre pe valea Frumoasei. „Nu poate fi nimeni, asta-i judecata poliţistului", zâmbeşte o clipă Culi. „Acest hochstand e un ascunziş într'o taină de codri şi numai trei oameni îl cunosc". Alta nu poate fi. Unul din cei trei sânt eu, şi eu mă aflu dincoace. Altul e badea Toma, om cărunt şi cuviincios. Al treilea, e Traian, băiat tânăr şi buiac, fără griji şi fără năcazuri. Poate face o glumă,

neştiind că inima lui Culi, săraca lui inimă, e neagră ca tina.

Cât i-au fulgerat prin minte aceste judecăţi, paznicul s'a mişcat înainte cu un pas uşor şi nesimţit. Carabina şi-a lăsat-o la locul ei, pe umărul stâng; n'avea ce face cu carabina. Insă, cu mâna dreaptă, şi-a tras din cap pălărioara verde, împodobită cu pămătuf de păr — după moda paznicilor ardeleni — şi s'a gândit să se arate deodată în vederea observatorului şi să-l salute pe Traian întocmai ca un domn mare:

— Servus, amice!

Cu tot veninul de grijă şi năcaz pe care îl ducea în el de câteva zile, Culi nu-şi putea stăpâni de pe faţă zâmbetul acestei biruinţi.

Intr'o clipă ieşi din cărare în laturea hochstandului. La douăzeci de paşi dincolo de aria albeţei omătului, răzimat între doi brazi bătrâni, se înălţa pătulul, cu cerdacul lui pardosit cu cetină. Cătră el suia o scară.

Culi n'avu când rosti salutarea: „Servus!" — Minune mare! Coşgogea-mite urs se acăţărase repegior cu brâncile pe dedesubtul scării, din fuscel în fuscel, până la podina pătulului, şi, sus, a întins o ghiară spre butul de cal, pe-când cu celelalte labe sta încurcat în scară. După ce a pus o labă pe carne, a adus şi pe a doua, — şi cu greutatea lui întreagă a rupt prada din clenciu şi a căzut cu ea dedesubt, dela şapte metri înălţime. Cu ce dibăcie a făcut acel hoţ mişel toate acestea, era de mirare. S'a dus în sus frământându-se, a căzut în omăt cà un tăbultoc negru; a luat cu brânca dreaptă şi a strâns la piept carnea, şi s'a învăluit cătră râpă săltând de două ori în sus cu dosul, caşicum i-ar fi făcut un semn lui Culi şi i-ar fi răspuns la salutare. Culi încremenise, cu pălăria în mână.

Bată-l Dumnezeu de lotru!

Inchipuieşte-ţi tu ce i-a venit în minte unui ticălos de urs ca acesta!

Când s'a ridicat din zăpadă şi a prins cu brânca dreaptă la piept coapsa de cal, a avut vreme să vadă numai c'un ochiu şi pe paznic. A privit pieziş; nu părea, însă, tulburat. Parcă venise acolo să-şi ia un bun al lui. La dreptul vorbind, carnea aceea pentru dânsul fusese pregătită.

— Hurun-burun! s'a auzit din râpă, dincolo de desişuri.

— Vra să zică, după ce-mi furi carnea, mă şi înjuri? a întrebat cătră partea aceea paznicul.

Uitându-se mai aproape, îşi văzu în mâna dreaptă pălăria. Şi-o tufli în cap cu ciudă.

O gaiţă începu să cârâie pe o cloambă de brad.

— Şi ţie îţi vine a râde? o apostrofă Culi.

Fără să cugete mult, înfierbântat dintr'odată, paznicul îşi trase de la umărul stâng carabina şi-i întoarse piedica de siguranţă. Trecu hotărît prin

lumina poienii, ocoli observatorul și căută urmele ursului. Urmele acelea erau de față. Găsi și urme mai vechi, călcate de bocanci. Coborî în râpă, subt smeuriș; se luă după urmele proaspete tivite albastru ale labelor. Dracul se dusese cu grăbire în trei picioare în lungul coastei. Intr'un loc se oprise: îi trebuia ceva ca să-și puie furtișagul. Cum n'avea straiță la șold — s'a nevoit tot în trei. Mergea bine și în trei, dar înainta strâmb și haitiș, cu stânga înainte. Capul și-l ținea tot spre deal și picioarele de dindărăt tot cătră râpă. S'a dus pe ici, a ocolit pe dincolo. S'a lăsat în pârău, s'a oprit lângă un izvor și a lepăit apă de sub șipot. A cotit pe după o stâncă lucie. S'a suit în pisc deadreptul. Culi urmărea pașii hoțului, foarte interesat și foarte atent.

Când a ajuns în pisc, a scuipat:

— Ptiu, drace!

Martin era acolo, sub o muche de cremene. Iar a întors numai un ochiu,

o clipă, și s'a dus, fără să lase bucata de cal.

— Hurun-burun!

Părea că se rostogolește un tunet prelung, domol și stâns, în râpa oablă unde își dăduse drumul. Culi se oprise. Mai departe, de-a dreptul, nu putea trece. Ar fi trebuit să ocolească pe la capătul pârăului, tocmai pe devale; și de devale să se suie împotrivă, ca să cerceteze acele sărituri strâmbe, în trei brânci. — Cu ce folos?

Se vedeau subt el, în râpa afundă, câteva linii libere — dungi de omăt, printre bungeturi. Culi trase dela șoldul drept binoclul și cercetă cu el îndelung amândouă repezișurile ponorului și fundul. In fund, subt o poală de brădet tânăr, stăteau patru ciute cu urechile și capetele neclintite. Dincolo de ele, cerbul — cu razele coarnelor proiectate pe păretele alb al malului. Se aflau cam la o mie cincisute de pași. S'au mișcat în pripă și s'au dus în copce

la deal, drept subt streşina neagră a pădurii. Deci ursul venea asupra lor. Culi a stăruit cu binoclul, a mai cercetat în jurul locului ciutelor. Ursul nu s'a mai văzut. Totuşi părea că se află acolo, undeva, un ochiu care pândea oblic înapoi.

Paznicul se scărpină în cap, nehotărît. Căută în juru-i puncte de sprijin, ca să deslușească locul unde se găsea. Nu se putea bine lămuri. Intre acel alb violet al iernii şi verdele sumbru al brădetului, se alcătuiau, subt lumina împuţinată a soarelui aplecat la orizont, forme nouă, cu linii necunoscute.

Incă stătea pe loc, judecând şi cumpănind în sine, când ziua începu să se întunece şi împrejurimile părură a pluti subt un abur vioriu. Culi îşi schimbă locul; trecu mai la deal şi avu încredinţarea că şi-a recunoscut direcţia de întoarcere. O luă încet pe un colnic, coborî într'un găvan. Aici era o mlaştină veche, scăldătoare a mistreţilor.

Calea îi era cunoscută acum, nu mai rămânea nici cea mai mică îndoială; dar se găsea foarte departe de Prelunci. Prin ce locuri a trecut? când oare s'a răzleţit în aşa măsură? A umblat deadreptul prin locuri înfricoşate; parcă ar fi ieşit la ele pe o poartă neştiută; dintr'odată, după ce a ieşit pe acea poartă, a călcat în necunoscut şi a apărut la un orizont străin.

Va fi fiind la mijloc ceva. A fost un urs, dar nu ca toți urșii. Căutătura aceea pe care a strecurat-o de două ori peste umăr a fost o căutătură mai ageră decât a unui om. Intr'adevăr, l-a îndemnat, înșelându-l, într'o urmărire fără noimă. Se trezește, asupra serii, la depărtare de cel puțin trei ceasuri de casă. Și din această mlaștină a mistreților se ridică în juru-i o pâclă umedă.

Inserarea cade repede, cașicum ar ninge asupra zăpezii funingine. Și din râpi urcă neguri către creste. Il ajung neguri din râpa din dreapta, îl ajung neguri din părăul din stânga. Dacă n'ar fi Nicula Ursake un om cu mintea întreagă, s'ar putea îndupleca spre amăgirile care-l cearcă, de care sunt atât de pline capetele proștilor.

N'a fost ursul, — deși avea înfățișare de urs; a fost altcineva, al cărui nume nu se rostește fără primejdie la acest ceas.

Fără îndoială că a fost urs acela, și

că e ceață asta; și între acel urs și această ceață nu e legătură. Eresurile tuturor muntenilor din care se trage el îl îndeamnă să fie prudent. Să-și facă cruce cu limba; să nu se uite înapoi.

Firea lui Culi e îndrăzneață și bărbătească. Năcazurile care îl prigonesc de câtva timp adaogă în el și o îndărătnicie. Se oprește brusc și se întoarce cu fața către valea din care a suit. Pâclele vin încet după el, năzuind spre culme. Au în ele ceva viu, deși pădurea pare cufundată în somnul de cremene al muntelui. Prin pâcla mișcătoare străbate de-aproape, fără răsunet, ca în puf, un țipăt de buhă. Se face sară deplină; buha s'a închinat către asfințit și s'a tupilat în scorbura ei.

Nu se mai zărește nicio lumină la apus; s'au stâns în pâclă și cele din urmă zări ale zilei care mai nălucesc în înalt. Altădată, la acel ceas, ar fi putut încă vedea împrejurimile. Acuma s'au cufundat cele curate și ies de-asupra

cele negre. Dacă nu bagă de samă, poate să rătăcească poteca.

Culi Ursake se trezi mormăind ca ursul. Se tulburau într'însul veninurile supărării. Il înghimpau întâmplările de ieri și de azi. Nu-i plăceau vorbele ce schimbase cu soții săi. Nu-i plăcea întâmplarea cu acel drac de urs, — căci n'a fost urs cât a fost drac; nu-i plăcea mai ales felul cum a rătăcit, cașicum ar fi fost străin în pădurea lui. Nu-i plăcea îndeosebi că întârzie.

Acum, mama lui — nana Floarea — tot își vâră nasu'n geam din clipă în clipă și grăiește în sine și se țistuiește pentru întârzierea lui. Așa face totdeauna Culi! Odată i se întâmplă lui Culi să întârzie, numai odată într'atâția ani decând s'a așezat la Prelunci, — și bătrâna il clănțănește și-l foarfecă în sine: Totdeauna face așa Culi! Atâta fecior are și ea și sare cu gura asupra lui oricând și pentru orice. O singură dată întârzie Culi din pricina acelui dia-

vol de urs — și asta însemnează că totdeauna vine un urs la hochstand și totdeauna întârzie Culi, pe o potecă, unde totdeauna se adună o ceață lăptoasă!

Ce-i și cu aceste muieri! Toate-s la fel — fie bătrâne, fie tinere. Işi au ele vorbele lor anumite și socotelile lor viclene.

Acum, când o vede pe soacră umblând într'una de la fereastră la vatră și dela vatră la fereastră, — ce-o fi spunând cealaltă, care stă bolnavă de douăsprezece zile în pat?

Cealaltă, Ana, care stă de douăsprezece zile în pat și nu vrea să se mai facă sănătoasă, se tânguie încet și se frământă sub pocladă.

— Of! of! că nu mai vine Culi. Se vede cumva, mamă?

— Nu se vede, suflete!

Ce-or fi având ele cu dânsul? Au de toate în cămară și în pod. Lemne tăiate au, făină măcinată de asemeni. Clisă

au, ouă au, lapte au, paseri au. De ce le-o fi trebuind numai decât și Culi? Să fie și Culi acolo, la foc, să-l certe amândouă. Când se duce Culi s'aducă un doctor?

— Tu, muiere, trebuie să fii nebună. Unde să găsesc eu doctor?

— Vai, îmi trebuie doctor; altfel am să mă prăpădesc.

— Aici, femeie, nu se găsesc doctori; aici se găsesc de altele. Pot să-ți aduc un cerb, ori un mistreț, dar doctor cum?

De data asta, cugetă Culi, văd că i-ași fi putut aduce urs, — dacă acest urs n'ar fi altceva. Dar pesemne că ei îi trebuie acel altceva. Muiere căreia i-a dat Dumnezeu de toate, casă bună și bărbat bun, — nu mai dorește decât pe cel cu coarne și cu coadă!

Amândouă — și maică-sa și nevastă-sa — îl hărțuiesc de patru zile. Când vine mai ales acel ceas de arșiță al după-amiezii și Ana suflă pripit pe

nări și dă la o parte într'una învălitoarea, nana Floarea prinde a se tângui cătră cineva care nu-i de față:

— Vai, așa bărbat n'am văzut, și așa copil din sângele meu și din oasele mele n'am nădăjduit. I se prăpădește femeia și el nu spune nimica.

— Ce să spun, maică? Ce-i în inima mea știe Dumnezeu. Ce să mai spun?

— Spune o vorbă.

— Ce vorbă să spun?

— Spune o vorbă; dă un sfat; ești bărbat în casă.

— Ce sfat să dau? ce vorbă să spun? Dumneata ai mai multă știință întru aceste trebi femeiești. Ana a născut ca orice nevastă; dumneata ai moșit-o ca o mamă. In loc să se scoale, cum i-i dat femeii după facere, văd că nu-i merge bine și are febră; scade și slăbește; ce pot ști eu? ori că va binevoi Dumnezeu să-i dea o putere ca să biruiască boala, ori că am venit pe lumea asta numai pentru scârbă și nenorocire.

Nana Floarea tace un timp. Apoi se întoarce:

— Dar cu doctoria aceea cum ai făcut?

— Nu ţi-am spus, mamă? Am trimis răspuns unui om din Şugag. S'a duce acel om la Sebeş ş'a aduce-o.

— Când are să se întâmple asta?

— Ştiu eu? Cred că până Duminică va aduce-o.

— Ehei, Culi dragă, până Duminică se poate petrece o viaţă de om, caşicum nici n'ar fi fost.

Iar tace. Pe urmă dă din cap şi se miră singură:

— Ce-o fi fiind vorba asta: febră? Va fi fiind o boală nouă?

— Mamă, zâmbeşte mâhnit Culi, febra-i arşiţă.

— Atuncea spune-i cum trebuie, dragul meu; altfel avem în casă două boli în loc de una. Nu-s bucuroasă de asta, d'apoi când or fi două?

Vorbe de femei. De când e silit să

stea în casă mai mult decât se cuvine unui bărbat ca el, începe a cunoaşte slăbiciunea asta a lor fără istov.

La drept vorbind, nu-i slăbiciune; e putere care te ţine şi nu te lasă.

Ana întoarce fruntea-i aburită şi obrazu-i frumos:

— Măicuţă.

— Ce-i, suflete?

— Cum a zis Culi? Ce vorbă din cărţi spune el?

— Am uitat, dragă. Câte-s în cărţile lor, nu-s toate bune. Mai bine ar fi luat Culi de pe poliţă ciaslovul nostru. Ar fi cetit în el o rugăciune.

— D'apoi Culi al nostru nu-i popă, măicuţă.

— Ştiu, suflete; dar mai bine ar fi fost să fie popă.

Ciudat lucru! Culi nu înţelege de ce ar fi fost bine să fi fost el popă. Plin de nedumerire, se uită în juru-i; apucă cleştele în mână şi-l leapădă la o parte, icneşte caşicum s'ar opinti subt o greu-

tate. Nana Floarea îl privește într'o latură.

— Nu ți-i îndămână, Culi?

— Ba mi-e îndămână, mamă.

— Atuncea ești supărat, și nu mai găsești răsuflet?

— N'am înțeles, mamă, de ce a trebuit să fiu popă.

— Ai să înțelegi numaidecât, sufletul mamei. Dacă erai tu popă, ne-am fi aflat acuma într'un sat. Dacă te-ar fi blagoslovit Dumnezeu să fii chiar un protopop, am fi trăit la oraș. Am fi avut acum doctoriile; am fi avut pe deasupra și pe doctor.

Culi n'a crezut că trebuie să mai adaoge ceva. Bolnava a prins a râde:

— Ba, măicuță, nu mi-ar fi plăcut să-l am cu barbă. Culi al nostru se rade în fiecare dimineață și mie mi-a fost drag așa. Bărbaților cu ochii verzi le stă bine numai cu mustață. Nu-mi place să fie nici popă, nici mitropolit.

— Așa? s'a oțărît bătrâna. Atunci stai aici în sălbătăcie, fără doctorii și fără doctor.

Ana a oftat din adânc și a privit cu dragoste la soțul ei.

Paznicul se oprește. Ar dori să iasă din aceste gânduri, cum ar dori să iasă din negură.

E așa de deasă negura asta, s'o tai cu cuțitul.

S'o tai c'o vorbă zădarnică! Nu poți nici într'un chip să te desfaci de ea. Asta-i ca mâhnirea lui putredă, care-l covârșește și din care nu izbutește a ieși, oricât s'ar zbate. In care cer să se înalțe? în care străfund să se dărâme?

Deocamdată, strângându-și în el puterea pe care o mai are și pe care o simte ghimpoasă în locul unde se afla odată inima, nu mai poftește decât să ajungă la Prelunci. Să ajungă acolo, să deschidă ușa cu frică, să vadă dacă Ana lui mai trăiește încă, și pe urmă să

se lase pe scaunul cel mic, lângă vatră, și să se întrebe: Până când? și de ce?

Stă deodată — amenințat să rătăcească drumul. Va trebui să aștepte până către miezul-nopții, când, poate, ceața se va înălța la stele ori va curge în văi. Subt umezeala care-l căptușește, se simte asudat; îi ies broboane fierbinți pe frunte. Pustia s'a îngustat, sălbătăcia codrului s'a strâns grămadă, potecile s'au oprit, sunetele s'au stins.

Zădarnic ar da glas. Zădarnic ar detuna cu carabina. Sunetele cad la o sută de metri, ca niște vreascuri. Nu mai înțelege cât timp să fi trecut în această rătăcire. Caută chibriturile, aprinde un lemnuș, își scotocește tocmai de dedesubt ceasornicul mare și greu de nichel, și-l citește. Trage și al doilea chibrit.

Abia ceasul șapte. Inchide ochii; îi deschide: e orb. Se mișcă doi pași înainte: cel puțin nu e închis într'o stâncă.

S'a poticnit spre dreapta: acolo poate să fie râpă. Pipăie în juru-i până ce dă de scoarţa unui brad şi se cinchește. Ar putea strânge, poate, câteva crengi uscate, să aprindă o zare de foc.

Deodată devine atent. Inima i s'a zbătut şi-l împunge: e nodul lui de ghimpi. Aude înaintea lui — parc'ar veni de la deal — un sunet uşor în zăpada moale. Pâş-pâş. Poate să fie vulpe. Poate să fie lup? Se răsucește în sus, apucă de ţeavă carabina. Izbucnește într'un chiot sălbatic: ghimpii i s'au mutat în beregată.

Pâş-pâş-pâş, — alături, la piciorul lui.

Piei, drace! doar n'o fi ursul.

I-a apucat mâna. A simţit ceva rece pe dosul palmei. Intr'aceeaşi clipă se înfioară în toată fiinţa de plăcere. A venit la el prin pâclă, adulmecându-i calea, Vidra, căţeluşa lui de vânat, care caută urma cerbilor vulneraţi.

— Tu eşti, Vidra?

— Eu sânt, schiaună capauca, aburcându-se până la şoldul lui şi căutându-i obrazul, cu botu-i fin şi ascuţit.

— Da, da, zice Culi; suie până sus şi mă cunoaşte. Cine ţi-a dat drumul, ca să vii după mine? Pe lângă unele cusururi, maica asta a mea are şi înţelepciune destulă. Văzând asemenea ceaţă, te-a scos de la închisoare şi te-a pus cu nasul pe urmele mele.

Capauca îl bate cu coada peste bocanci.

— Sărut mâna, maică, zice încet şi cu bucurie Culi Ursake; de data asta bine mi-ai priit.

Trage din geantă cureluşa căţelei şi i-o anină în zgardă.

— Haide acasă, Vidra, îndeamnă el.

Vidra trage de cureluşă îndărăt — în partea de unde a venit Culi. Lui Culi i se pare că trebuie să se mişte tocmai în partea din potrivă; însă Vidra cunoaşte mai bine socoteala drumului. I-a luat

urma, a ajuns până la el și acuma îl tot duce înainte. In pădure, noaptea e o înșelare; iar negura două înșelări.

Merge destul de repede, lăsându-se condus. Bucuria care i-a venit pe neașteptate îl părăsește tot așa de grabnic, căci se furișează în ființa lui o altă neliniște.

Nana Floarea va fi dat drumul cățelușei după clipa când arhanghelul și-a plutit umbra peste casa de la Prelunci, ducând cu el cel din urmă suspin al bolnavei, cu sufletul.

— Dumnezeu să se milostivească de noi... șoptește Nicula Ursake.

Trece cureaua cățelușei în mâna stângă și-și face cruce cu dreapta.

Cum a făcut semnul sfânt, i se aprinde înainte, în desimea ceței, o stea în cearcăn negru. Cățeaua a dat glas asupra luminii de la casa de vânătoare.

E acolo împrejmuirea de răzlogi peste care pășește, și stogul de fân din vara trecută. A ajuns. Grăbește pasul.

Când se scutură în pridvor de umezeala zăpezii, i se aprind obrajii și-i bat flacări în tâmple. Indată ce a pus mâna pe clampă, nana Floarea i-a deschis.

— Bună-vremea, mamă.

— Bună să-ți fie inima, băiete. Intră.

— Ce s'a întâmplat?

— Vai de mine! ce vrai să se întâmple? Nu s'a întâmplat nimic rău, har sfinților. Ce te uiți așa de înspăimântat? Dat-ai tu peste ceva rău? Ai căzut? Te-ai rătăcit? Văd că n'ai întârziat prea mult. Eram îngrijate. De ce taci? Vorbește, omule. Totdeauna faci tu așa.

— Eu?

— Da, tu. Te-am întrebat. Vai Doamne Iisuse! Răspunde.

— Ce să răspund?

— Ce te întreb.

Culi smunci de pe el straiul și-l lepădă lângă focul din vatră. Lăsă pe Vidra să stea alături.

— A venit şi te-a cătat Vidra?
— Da, a venit şi m'a căutat.
— Băiete, tu ai ceva.

După ce se frecă prelung la tâmple şi pe ochi şi-şi şterse obrazul şi fruntea cu mânica rocului, Culi se îndreptă spre patul din fund.

Lampa ardea pe masă, subt poliţă şi subt icoane. Lumina ei ajungea împuţinată până la obrazul Anei. Din această umbră, Ana îi zâmbi.

— Mama avea grijă de tine, îi zise ea. Zice că-i ceaţă afară. Eu nu m'am temut. Tu îţi cunoşti potecile cu ochii închişi. Le cunosc şi eu, căci sunt locurile noastre, unde am petrecut.

El nu răspunse. O privea cu luare-aminte. I se păru că-i într'o stare mai bună decât o lăsase. Arăta oarecare veselie; el înţelesese, însă, că-i mai mult o aţâţare.

O întrebă încet:

— In sara asta eşti mai bine?
— Sânt mai bine, Culi. Cum îi zici

tu arşiţei? Febră, nu-i aşa? Astăzi am simţit-o mai puţin.

Glasul însă îi era slăbit; vorbirile îi erau scurte, cu pauze.

— Dacă ai avut febră mai mică, se învoi el, atunci e mai bine.

— Aşa socot şi eu, Culi. Mama zice că putem merge.

— Unde să mergeţi?

Se amestecă nana Floarea:

— Ascultă, suflete, nu te osteni şi nu vorbi. In după-amiaza asta, într'una ai vorbit. Spune-i şi tu, Culi, să se odihnească. Dacă mâni dimineaţă nu-i ceaţă, putem să ne coborîm.

— Unde? întrebă Culi a doua oră, ridicând glasul.

Se uita când la una, când la alta.

— Tu, băiete, nu eşti în apele tale, îl înfruntă bătrâna, privindu-l cu nemulţămire. Te întreb ce ai, nu răspunzi. Iţi vorbim limpede şi nu pricepi. Unde putem să ne ducem, decât unde e nevoie? Aici, în pustie, Ana se prăpădeşte;

ţi-am spus asta şi ieri şi alaltăieri. Tu nu vrai să pricepi; aşa eşti tu tot-deauna. Dacă e vorba să vie doctoria Duminică şi doctorul niciodată, — te-am înţeles. Dar eu nu vreau aşa; copila asta mai are zile; aşa că, arătându-i-se în vis şi Precista, trebuie să ne ducem.

— I s'a arătat în vis Precista?

— Da. La patru ceasuri după prânz, a căzut într'un somn deodată şi s'a alinat. Când s'a trezit, mi-a spus cum i s'a arătat Maica-Domnului şi i-a făcut semn cu mâna să se ducă la vale.

— La ceasul patru?

— Da.

— La ceasul patru, am avut şi eu semn, într'o râpă.

— Care semn şi care râpă? Nu vorbi tu de ale tale, când este o grijă mai mare aici. Mi se pare mie? ori tu nici nu vrai s'asculţi?

— Ba ascult, dar nu înţeleg unde trebuie să vă duceţi. Nu v'aţi gândit

cumva să vă coborîţi tocmai la Sebeş, la spital? Până acolo sunt şaizeci şi ceva de kilometri.

— Ba întocmai aşa, Culi, după porunca ce ni s'a dat. Nu ştiu câţi kilometri or fi, dar ne ducem.

Paznicul păru a fi primit o lovitură; se trase un pas înapoi; dar îndată i se veseli pe faţă disperarea şi o încăpăţânare bolnavă. Clipi pripit, hotărînd:

— Atunci mergem.

Tot aşa ar fi putut spune că se duce să se dea cu capu'n jos într'o fântână. Tâmplele iarăşi i se zbătură ca subt flacări.

— Aşa că noi o învălim bine şi frumos, urmă nana-Floarea cu glas dulce, şi o potrivim bine în sanie. Bucuroase sântem că i-a trecut aceea care spui tu. Eu iau copilul; mă înfăşur în sarică şi-l ţin în braţe. Vremea nu-i tare. Calu-i bun. Tu stai în picioare dinaintea noastră. Dacă pornim mâni dimineaţă, sara ajungem între creştini.

— Da, aşa este, încuviinţă cu linişte Culi. Cu suferinţa ei, bine este s'o ostenim?

— Nu se osteneşte, Culi. Va ajuta Dumnezeu.

— Ce facem cu vacile?

— Le lăsăm în sama argatului.

— Ce argat poate fi un copil de zece ani?

— Iaca este; nu-i de zece, ci de unsprezece; l-am luat dela tatu-său şi dela maică-sa drept argat, şi-l plătim. Ii dai straie şi încălţări, căciulă şi manta.

— Dar dacă ţine ceaţa?

— Nu ţine; mâni-dimineaţă e o vreme poruncită.

Culi tăcu; avea în el o mânie împotriva unor asemenea prostii şi în acelaşi timp se întărâta, hotărînd pieirea tuturor, ca într'un sfârşit de lume.

Ana suspină:

— Doresc să ne ducem, Culi.

— Pregătiţi-vă! răspunse paznicul cu îndârjire şi se uită ameţit în juru-i.

Aşa este. Intr'o albie, după cuptor, înfăşurat strâns în scutece, se află un prunc de treisprezece zile, pe care îl tot caută nana-Floarea şi-i dă lapte dintr'o sugărice. De câteori acel prunc e purtat mai la vedere, bolnava pare a-l opri în loc cu ochii ei mari ca nişte flori negre. Cine ştie dacă acei ochi vor ajunge să vadă pe copil jucându-se în soare între poienile Preluncilor! Departe-i de la vara trecută; mult mai este până la lumina viitoare! Căci ne-a învăluit o genună de întuneric.

Nana-Floarea păşeşte cu hotărîrea ei cunoscută şi înviorează sâmburele de flacără al candelei de la icoane. Se află, între acele imagini colorate, una ce samănă cu Ana, — cu Ana de acum, care întoarce ochii în sus, parcă ar privi în cer; însă îl caută pe dânsul, pe Culi. I-i frică să nu-l piardă.

De la dânsul, privirea ei se roteşte prin toată casa lor, îmbrăcată în lăvicere, pânze şi ştergare. Dulci au fost

zilele pe care le-a petrecut cu această copilă. Zburdăciunile lor de tinereță s'au întâmplat de-vale, în Laz. De un an și două luni a adus-o sus, în munte.

Culi se duce la ușă, ca să iasă. Se înăbușă. Se poticnește întâi la pragul de jos, după aceea se pălește cu frunteа de sus.

— Vai, Culi! îl mustră nana-Floarea; ești mort de trudă și de somn!

— Ba! răspunde el, și se duce.

Cățelușa vânătoare s'a luat după dânsul, ca să-l privegheze.

— Rămâi aici, dracului! îi poruncește el cu asprime.

A izbit ușa și i-a prins coada. Vidra a dat un țipăt ascuțit. Nana-Floarea face un semn plictisit cu mâna. Adică: Lehamite! așa face acest Culi totdeauna. Bolnava râde puțintel strâmb; soacră-sa o pândește cu coada ochiului.

Culi se duce la căsuța calului și a vacilor. Alăturea, în bucătărie, doarme sluga. Ce slugă, de unsprezece ani?

Iaca, Ion Bezarbarză n'are decât unsprezece ani vârstă și slujește cum se cuvine, după puterile lui. Mulge vaca, înhamă calul, taie lemne, aduce apă; toate le face cu grabă și-i place să duduie subt el pământul. Nana-Floarea se tânguie că ar fi mâncând prea mult.

— Lasă-l să mânce, râde Culi, ca să prindă putere. La vară, are să se ia la trântă cu ursul cel de un an din râpa Varului.

Mâncă bine, se duce, vine, trântește, își scoate căciula și rămâne cu părul zbârlit. Lui Culi îi place să-l strige: Bezarbarză!

Numai după asemenea nume se cunoaște că are să fie om strașnic. Culi nu știa că asemenea nume e de pe vremea lui Decebal-craiu.

Pe întuneric, și-a scos o țigară din tabacheră și a aprins un lemnuș. A văzut cum stau vaca și juncile pe așternutul lor, rumegând. Calul era în picioare; a întors capul și a făcut: Hn-hn!

A tras uşa după el şi a strâns-o în clanţă; s'a aplecat la geamul de alături:

— Bezarbarză!

Numaidecât s'a auzit frământare dincolo şi Bezarbarză şi-a vârît creasta de păr în fereastră.

— Onule, a poruncit Culi; când s'a face ziuă, să fie Murgu înhămat şi sania plină de fân. Auzit-ai?

— Auzit; se face întocmai! a răspuns sluga.

S'a ferit de la geam şi s'a dus la patul lui de lângă sobă; a plecat fruntea şi a adormit iar, numaidecât.

Intr'adevăr, ceaţa începea să se împuţineze, — observa paznicul. In fund, în pădure, i se părea încă deasă. Dar dinaintea casei se destrămase. Se vedea cum de pe vânătul zăpezii se preling în sus fantome. Se ridicau un timp, apoi coborau la vale; apăsa asupra lor tăcerea îngheţată a înălţimilor.

Culi clocea în el o mânie amestecată cu dezgust. Se îngreţoşa de ea ca de un venin; nu se putea elibera de dânsa; îl ameţise şi-l tulburase, încât nu mai rămăsese nimic din judecata aceea poliţistă cu care se fudulea. Aşa că asupra călătoriei pe care o plănuiseră muierile se încleştase cu îndârjire, numai ca să se vadă câte întâmplări pot fi pe lumea asta, care nu s'au mai pomenit aseme-

nea întâmplări; şi la cât năcaz poate a-junge un om blajin ca el; şi mai ales să se afle cum te ciocănesc femèile cu clon-ţul, de-ţi pierzi şi răbdare, şi sănătate, şi tot.

Când oare a intrat în casă şi s'a aşe-zat pe scăunaş, la vatră, aprinzând încă o ţigară? Căţeluşa s'a sculat din un-gherul ei şi a venit ca să-şi puie botul pe genunchiul lui. Nana-Floarea s'a cul-cat lângă prunc. Ana aţipise.

Când s'au petrecut acestea? Câtă vreme a întârziat pe-afară? Decând a venit aici? Ii lipseşte o parte din timp, pe care nu ştie cum l-a întrebuinţat. Ornicul cu lanţuguri din părete, între ferestre, arată ceasul al doilea după miezul-nopţii. Limba lui bate grăbit: toc-tic.

Priveşte toate câte sunt împrejurul lui ca pe nişte vedenii şi închide ochii. Jarul i-a scânteiat în coada pleoapei. Aşa a clipit ursul din râpă, către el, nu-mai c'un ochiu.

L-a clătinat de umăr nana-Floarea. L-a clătinat de două ori; era căzut cu pieptul pe marginea vetrei. Abia când l-a clătinat a treia oară, Culi a suspinat. A tresărit, a întors fruntea, s'a zvârlit în picioare, posomorît.

Toate erau în el; nu se despărţise de nimic. Cu aceeaşi îndârjire, ştia ce are de făcut.

— Ai putea oare să-mi spui ce gând ai? l-a întrebat nana-Floarea cu în-doială. Tot te ţii numaidecât să mergi?

El a rânjit cu disperare:

— Ţin eu numaidecât să merg?

— D'apoi cine?

Şi-a mai aprins o ţigară. A întrebat cu linişte:

— Gata?

— Aştept de-un ceas, a răspuns Ana. Imi era milă de tine cum dormi şi nu voiam să te trezesc.

Stătea îmbrăcată, pieptănată şi îm-brobodită, răzimată în perine.

Nana-Floarea începu să şoptească

nedeslușit umblând prin casă și căutând în toate cotloanele o sută de lucruri. Câteodată se oprea și gemea. Pornea iarăși să caute; uita ce o doare; după aceea se tânguia iarăși.

Culi își stropi ochii cu apă și-și clăti gura amară. Trase pe mânici haina cea groasă, căptușită cu blană de miel, și ieși hotărît, tropăind. Cățelușa vânătoare îl urma. Din cămara de alături, alese sarica ce era de trebuință bătrânei; veni îndărăt și o lepădă lângă vatră. Cățelușa i se încurcă iarăși printre picioare.

— Tu vrai să te duci și Vidra se împotrivește, râse într'un dinte nana-Floarea.

Paznicul nu catadixi să răspundă la asemenea observație. Incă se amestecau în el otrăvurile și dezgusturile și încă nu-i venise vremea să rupă din el mânia.

— Așa-i acest Culi totdeauna! oftă bătrâna.

Feciorul ei ieșise, întorcând aceleași sprâncene posomorîte.

Sania era trasă dinaintea ușii; calul înhămat. Vremea se arăta moale și senină.

Ion Bezarbarză, sluga, umbla aprig împrejur, grămădea fânul în lada săniei, întindea bine cergile. Tropăia cu bocancii lui grei, din când în când își trecea un pumn pe subt nas, întorcea ochii vii spre stăpânu-său, aștepta un cuvânt. Vedea că stăpânul său e într'un ceas crâncen. Ca să nu lase nicio clipă neîntrebuințată și să nu rămâie un gol în care mânia paznicului s'ar fi putut prăvăli, Bezarbarză tropăi repede în casă și ajută pe femei să iasă.

— Stai să vie și stăpânu-tău! țipă aprig nana-Floarea.

Lui Bezarbarză nu-i păsa de asemenea țipăt. Bătrâna era totdeauna bună cu el.

— Ai fiert lapte?

— Fiert.

— Băut-ai două ulcele?
— Ba. Am băut numai una.
— Atuncea bea și pe cealaltă. Pune fân destul la vaci și, după ce pornim noi la vale, dă o fugă până la Braniște, ca să înștiințezi pe careva că noi ne-am dus.
— Pe cine să înștiințez? Pe badea-Toma?
— Pe care-l vei găsi.
— Atuncea am să înștiințez și pe Traian. Ce să le spun?
— Să nu le spui alta fără decât să vină pe aici, să vadă ce mai este. Că noi nu ne oprim decât la Sebeș.
— He-hei! departe Sebeșu!
— Departe ori nu, tu să faci cum spun.
— Bine, am să fac, că de asta-s pus.
— Așa; atuncea să spui tu cum te-i pricepe; și scoate afară sarica. Eu viu cu pruncul.
Se întoarse în casă și Culi, ca să ajute pe Ana. Dar Ana încerca să umble singură. Culi îi puse o mână pe umăr și i se îmblânziră privirile. Cu cealaltă mână o cuprinse pe subt coapse și o ridică, purtând-o. Ea se lipise de el; Culi îi simțea bătaia inimii odată cu a ornicului. Ornicul bătea ceva mai repede și cu mult mai tare. Cu brațul liber, bolnava se închină spre candelă de trei ori. Avea nădejde bună. Era însă prea ușoară în brațele celui ce-o purta.
Cum o așeză în sanie și o învăli cu lăvicerele, omul veni iar în casă și opri limba ceasornicului.
— A oprit limba ceasului, zise tainic Bezarbarză către nana-Floarea.
Ea ridică din umeri cu obidă. Faptele lui Culi erau cu totul neînțelese, cași această plecare pripită, desdedimineață.
Sluga făcu: Hm! Vârî carabina și înfipse biciul la bourii săniei, dădu fuga să-și ia căciula, și-o îndesă peste părul răzvrătit, căută un toiag într'un cotlon și o luă repegior pe cărare, spre Bra-

niște. Astfel, între el și stăpân rămânea pace; nu lăsa răgaz nourilor de vreme rea să se spargă.

— Am adăpat vaca! precum și juncile! strigă el din capătul poienii. Am pus arma și biciul!

Culi umbla prin jurul săniei, pipăind.

— Ce spune nebunul ăla?

Nana Floarea voia să-i dea lămuriri. El nu le mai așteptă.

— Ei, v'ați așezat? ori mai aveți mult?

— Vai, băiete, cum grăiești tu de răstit!

— Grăiesc cum trebuie; nu mai avem de ce aștepta. S'a stârnit împotriva mea o vrăjmășie.

Nana-Floarea stătu, prea uimită și înfricoșată de acest cuvânt.

Ușile erau închise și la casa mare, și la bucătărie, și la grajd, însă fără lacată. Aveau ele un meșteșug de zăvoare pe dinlăuntru, pe care le putea

purta, c'un cuiu de lemn, cel ce le știa sama, însă nu era nevoie numaidecât de asta, căci, în aceste singurătăți, și ales la o vreme ca asta, nu era nicio primejdie de hoți.

Culi nici nu privi ceea-ce lăsa în urmă și îndemnă calul. După ce ieși la drumușor, băgă de samă că Vidra umbla în urma săniei. Opri și opinti un răcnet cumplit, adăogind o sudalmă cu totul neașteptată, încât cățelușa își supuse coada și se duse cu grăbire înapoi acasă.

Nana-Floarea își trase broboada peste gură. Bolnava zâmbea; părea a avea în ea o putere nouă; îi înfloriseră obrajii.

Un răstimp de jumătate de oră, sania merse destul de bine. Calul pufnea în răcoarea dimineții și răsăritul încununa cu aur depărtările de codri. Apoi calea poticni într'un loc râpos. Culi coborî cu mișcări rupte și luă pe Murg de

căpăstru. Il duse până la altă așezătură. După acea așezătură se grămădeau grunzuri și ape înghețate. Nu mult apoi ajunseră la izvoare revărsate și la mărghile moi. Culi îndemna calul cu asprime și-l îmboldea necontenit.

Nana Floarea nu mai putu răbda și trebui să-și desclește vorba:

— Tu nu te sui în sanie, băiete?

— Nu mă sui.

— Culi dragul meu, așa mergem prea încet.

— Mergem cum putem.

— Vai, vai, suflete, se întoarse ea spre bolnavă, spune-i și tu omului tău să se îmblânzească.

Sania se zgudui. Nana-Floarea dădu un țipăt.

— Stai puțin, Culi, să văd ce face pruncul.

Culi n'auzea. Scutură de frâu, împinse pe Murg cu umărul. Drumul acesta prin locuri frânte și prin zăpezi neașezate îl întărâta și mai mult și era,

în acelaşi timp, tocmai ceeace aşteptase el. Tocmai asta aştepta, şi râdea în sine, amar.

Nana-Floarea se răsuci în covrul saricei, căutând pruncul, care scâncea subţire; îl strânse iar la sân şi-l îmbodoli. Privi apoi spre bolnavă; îi pieriseră rujele feţei.

— Spune, suflete, dacă trebuie să ne oprim, îşi ridică ea glasul cu îngrijorare.

Ana făcu semn cu ochii: nu.

Paznicul intră în sanie şi întrebuinţă de două ori biciul.

— Incet, băiete.

Culi întrebuinţă biciul şi a treia oară, şi a patra oară.

— Of! Dumnezeule-Doamne! se jelui maică-sa.

Culi întrebuinţă biciul a cincea oară şi se uită spre dealuri cu fălcile strânse, scrâşnind. Calul se poticni iar în mlaştini de izvoare.

Aşa au mai mers un ceas şi încă unul.

Către ceasul al unsprezecelea, soarele se stânse în neguri şi începu să tragă un vânt tăios de la miezul-nopţii.

Când se lărgi valea spre râul cel mare, se învârteji viscol asupra călătorilor. Fulgii băteau grăbit şi treceau spulberaţi, fâşâind.

Calul se opri, cu grumazul plecat. Culi îl îndemnă, îndărătnic. Murgu se împotrivi o clipă, cârnind spre stânga; paznicul îl arse în coasta dreaptă. Saponia se zgudui la o podişcă. Murgul poticni între bârne rupte, se cufundă cu piciorul drept, se lăsă în partea cufundată, cu toată greutatea. Se cutremură cu spaimă, icnind, încercând să se elibereze; păru a se ghemui asupra căzăturii, apoi se destinse.

Culi sări dela locul lui, deşertat de o parte din mânia care-l ţinea ameţit. Se opinti c'un răcnet, trăgând de jos în sus jugul; Murgul rămase moale; necheză uşurel, într'un chip nou cu totul straniu, cum nu-l auzise niciodată Culi. „I s'a

rupt piciorul de la genunchiu", gemu el în sine, fără cuvinte. Ii desfăcu șleaurile pripit, urni sania la o parte.

Nana Floarea se desprinse numai-decât din locul ei, înfășură pruncul în sarică, potrivindu-l în golul pe care-l lăsase ea. Veni la cal, ca să vadă deaproape nenorocirea. Ișí apucă în palme tâmplele și începu să bocească.

— Ce faci? ce faci, Culi? răcni ea apoi, deodată, cu o spaimă nouă.

Culi apucase hulubele și trăgea sania la vale.

— Unde te duci, omule? ai nebunit?

— Am nebunit și mă duc la Sebeș! răspunse gâfâind Culi.

Ochii lui crescuseră fioroși subt sprâncene, ațintindu-se la bolnavă. Ana se lăsase domol într'o parte.

Era și acesta unul din sfârșiturile prevăzute, care nălucise în ființa tulburată a paznicului. Se înverșuna de câtva timp asupra lui o putere străină. Fără pricină îi făcuse fărâme, ca pe o

oglindă, prezentul, toate fericirile de care se bucurase, dragostea cu ființa aceasta care se deșertase de viață și zăcea acuma ca o haină veche lepădată. Nici Ana nu fusese vinovată decât că l-a avut drag, și l-a dezmierdat, și s'a bucurat de soare, de pădure, de toată lumea asta care, uneori, a fost așa de plină și de frumoasă. Înțelesese el că, din febra aceea de lehuzie, muierea nu poate să scape decât printr'o mare minune. Și de cum a început a ști că ea va muri, l-au împresurat împotriviri, îl împung dușmănii, îl învăluie ceață, îi vuiește în urechi singurătatea, îl strânge ca o ghiară pustia. E otrăvit și i-i greață; e strivit și nu mai poate. S'ar da cu fruntea înainte, ca să se mântuie toate, — dar mai are încă îndărătnicie.

— Hah! urlă el răgușit. Hahh!

— Vai, Dumnezeule! Vai, Maică-Precistă! Uitați-vă, lume, cât de urît face!

— Hah! se îngreţoşează el, desfăcând blana Anei.

Ana nu mai suferea, nici nu mai zâmbea.

Şi-a pus urechea la inima ei.

Inima aceea, care bătuse pentru dânsul, a contenit.

O clipă Culi închide ochii. Rânjeşte strâmb. Işi smunceşte din cap pălăria şi o aruncă. C'o atenţie prefăcută şi cu mişcări înfiorate, caută subt fân şi subt moartă, în fundul săniei. A tras securicea pe care o poartă de-obiceiu acolo.

Nana Floarea nu mai are răsuflet; feciorul ei a ajuns acum pentru dânsa numai spaimă.

— Ce faci, năcăjitule? Lume bună, lume dragă! strigă ea, văzând pe prietinii de la Branişte apărând pe o cărare din partea aceea de pădure. Creştini buni, nu-l lăsaţi, că şi-a pierdut minţile! Aşa, îndărătnic şi rău, a fost câteodată tatu-său — Dumnezeu să-l odihnească; şi nu-l puteam nicicum opri din mâniile

pe care le avea. M'am luptat cu dânsul opt ani şi am rămas văduvă, Doamne Maica-Domnului! am rămas văduvă, săracă şi năcăjită, cu acest singur fecior. L-am iubit şi l-am crescut şi am avut în el nădejde. Nu mi-l lăsaţi să se prăpădească, oamenilor şi creştinilor! vai şi iar vai, amar de mine!

Badea Toma şi Traian pricepuseră de la Onu Bezarbarză că cei de la Prelunci stau sub mare cumpăt. Acuma vedeau cu ochii lor rătăcirea lui Culi. Işi puseră caii în goană. Mai aveau până la sanie două sute de paşi.

Culi nu se grăbi prea tare. Trase carabina de la bourii săniei şi se duse la Murgu, ca să-i mântuie cel puţin lui suferinţile. Ii puse împuşcătura în ureche; îl privi o clipă ţintă şi-şi şterse fruntea de sudoare rece. Se întoarse apoi de către cal, lepădă arma şi făcu semn spre cer cu securea. Era un semn spre cer, spre pădure, spre necunoscutul care-l copleşea. Incepeau iar

să roiască fulgi, înțepându-i ochii. Opintindu-se din toată puterea, zvârli securicea în sus, ca o ultimă înfruntare și decădere desăvârșită. Fierul descrise o parabolă și căzu într'o tufă de smeură. Cei doi vecini călări erau aproape de acel punct. Își struniră caii, poprindu-i năprasnic. De sub tufă, izbucnise un iepuroiu bălan și boldit; întâi se aruncase asupra lor, apoi cotise în dreapta, la deal.

Fără să-și dea samă, Traian, cel mai tânăr, chiui după el. Badea Toma clăti din cap cu mirare. Iepure în aceste locuri și încă iepure alb, nicicând nu s'a mai văzut.

Intr'o clipită descălecară și se repeziră la Culi, cuprinzându-l din două părți. Paznicul se încordă și-i respinse în dreapta și în stânga. Ei îl apucară iarăși.

— Ce-aveți cu mine? strigă Ursake, pălindu-i.

— Vai, dragul mamei, cum te

prădești tu! se bocea împrejur nana-Floarea. Puneți-l jos și legați-l, creștini dragi și oameni buni!

Culi stătu deodată, ca izbit dinlăuntru de ceva. Se întoarse de către maicăsa și de către oameni, făcându-se cârcel, ca să verse din el veninul.

— Lasă-l, Traiane, dă-i pace, zise badea Toma. Acuma se răcorește; mai nainte a pălit cu securea și pe diavol și l-a alungat în piscul lui...

Badea Toma râdea singur, pe jumătate încredințat de adevărul lucrului.

— Crezi că nu-i așa? se cruci nana-Floarea. Am mai avut eu asemenea întâmplare cu fie-iertatul Negoiță, omul meu. Sărmana de mine, prin multe valuri și vânturi am avut a trece. Ar fi bine, poate, să-l legați; dar vă rog frumos să vă fie milă de dânsul, alt fecior n'am; în el mi-i toată puterea.

Oamenii nu mai aveau nevoie nici să-l ferece. După socoteala lui badea Toma, ieșise dintr'însul ca la trei litre

de venin verde. Minune şi mirare era, cât nici doftorii n'au aflat şi n'au văzut — cât îs ei de doftori. Fi-le-ar numele uitat, că numai la târguri stau! De ce nu se suie şi ei la munte ca lupii şi ca ţapii!

— Ce să facem acuma cu acest om? întrebă cu îndoială badea Toma. Il văd că a slăbit tare.

— D'apoi ce poate şti un cap ca al meu de femeie? Dumneavoastră ce ziceţi?

Amândoi bărbaţii urmau să privegheze pe Nicula Ursake, ţinându-şi mânile pe umerii lui şi sprijinindu-l.

Era pălit la obraz şi cu ochii trudnici. Se aflau într'o împrejurare dintre cele mai grele. Nevasta cea tânără, moartă în sanie. Murgu, pierit în mărghilă. Pruncul ţipa în covrul din sanie. Inapoi — era singurătatea casei de vânătoare. Inainte, aşezările omeneşti în depărtarea câmpiilor. Viscolul avea toane; când se alina, când se învârtejea

sunând în pădurea de brad şi stropind acum ace îngheţate. Asta-i vremea înfricoşată a muntenilor; în vremea iernii cresc singurătăţile până în cer şi pân'la capătul lumii. Căzute pentru totdeauna par amintirile soarelui. Un zeu duşman a mânat cu harapnic de furtună turmele de veacuri în prăpastia sfârşiturilor, — şi ne ducem şi noi după ele, cei din urmă. Vai de bietele noastre fiinţe! peste noi nu vor mai odrăsli flori!

— Ce facem? ce facem, oamenilor şi creştinilor? se tânguia cu frică nana Floarea. N'avem acum altă putere decât să-l ducem pe acest bolnav la locul lui, să-l alinăm şi să-l hodinim. De ieri, stă nedormit şi nemâncat. Rătăcit şi mânios a umblat, sărmanul; fie-vă milă de dânsul.

Traian, mai tânăr, îşi simţea ochii încălziţi de lacrimi.

— Cum să nu ne fie milă, nană Floare? doar nu sântem păgâni, nici calvini...

— Așa că eu zic să-l suiți pe un cal și să-l duceți numaidecât. Este acolo sluga, care va face foc și l-a priveghia. Și dumneata, Traiane, vei sta cu el până ce mă întorc eu. Așa-i acest năcaz, că trebuie să ducem pe moartă la biserică, și până la Șugag n'avem biserică. Dacă am putea merge până în satul ei, cu atât mai bine, și ne-or fi mulțămitoare neamurile. Voiu da de la mine tot și mi-oiu zălogi și cuvântul, ca să-i facem toate cele de cuviință după datină și să nu-i lipsească nimic. Și musai să găsesc țâță pentru acest prunc care țipă așa de cumplit. Văd că are putere. Până devale am luat eu sugăricea cu mine și o port în sân, ca să fie băutura lui călduță. El nu știe, sărăcuțul, de durerile noastre. Poate s'a ridica din el un bărbat, de ne-om mira. Nu știu dacă am grăit bine; dumneavoastră judecați.

— D'apoi ce să mai stăm și să mai judecăm? grăi cu voce blândă badea

Toma Orășanu. Parcă putem face altfel? Atâta scădere este că rămân numai lupii păzitori în pădure. Și, pe lângă asta, iapa mea nu-i potcovită.

Traian zâmbi:

— Vei lua, bade Toma, pe roibul meu, și iapa dumnitale va face drum mai puțin.

Badea Toma cercă să se mai dumirească odată pe sine-însuși.

— Știu eu ce și cum om face? Să zicem că dau iapa. Dar rămâne pădurea fără mine.

Cel de jos, bolnavul, rânji mormăind:

— Las' să rămâie, că-i cel mai mare dușman.

Badea Toma îl privi cu mirare pe Culi, auzindu-l că grăiește.

Culi urmă a șopti:

— Lui Murgu să-i puneți otravă și să-l dați lupilor...

Badea Toma clătină cu îngrijorare din cap.

In vremea asta, nana-Floarea, ca o minte puţină de muiere ce se afla, rânduia sania, şi paznicul cel tânăr îi ajuta să scoată hamurile de pe calul căzut.

Toate s'au făcut întocmai, după legea nevoii acelui ceas.

Bătrâna, moarta şi pruncul au coborît cu badea Toma la drumul deschis al văii.

Traian a ajutat lui Culi să se aburce în spatele iepei.

— Să caut şi securicea... şi-a adus aminte Traian.

Culi Ursake s'a prins cu ghiarele de el. C'un fel de taină:

— Ba tu s'o laşi, Traiane. Securea nu se mai găseşte; nici trebuie căutată.

Paznicul cel tânăr a tăcut şi s'a supus. Ii era puţintel frică de acel glas schimbat.

— Atunci să mergem, bădiţă.

— Să mergem, dar să mai stăm o ţâră, Traiane. Spune-mi unde-i acuma sania.

— Sania-i la drum; se duce la vale.

— Da; se duce. Ascultă, Traiane. Ştii tu ce s'a întâmplat? Ştii tu ce s'a întâmplat? De ce nu răspunzi? In sania aceea e Ana, moartă. Şi 'n Ana e inima mea.

Ii tremurau buzele şi pleoapele; şi-a aplecat fruntea în coama iepei; a apucat între buze un moţ de scaiu din coamă, ca să-şi înăbuşe gemetele.

Mai mult decât patru zile n'au fost trecut și nana-Floarea s'a întors în bună stare, cu badea Toma — și fără prunc. Țâncului îi găsise în satul Anei o mamă care primise, lângă al său, tot de atâta vârstă, și pe cel străin și orfan.

— Cum i l-am pus în brațe, cum a căpătat dreptul lui, vorbea nana-Floarea tare, ca să audă nu numai Traian și Onu, ci și bolnavul.

Bolnavul stătea cu fața în sus, în patul rămas pustiu, și părea că nu ascultă, ci își urmărește niște gânduri ale lui, scrise pe sus.

Nana-Floarea a ieșit până în tindă, cu Bezarbarză după dânsa.

— Ce-a făcut? întrebă ea cu grabă.

— Ce să facă, nană? La vremea asta stă așa. Noaptea, are arșiță și nu poate dormi. Atuncea ne ține treji și ne spune.

— Dar de mâncare cere? îl grăbi nana Floarea.

— Cere, dar mâncă puțin.

— Și ai băgat tu de samă ce spune?

— Am băgat de samă, nană, dar nu prea înțeleg. Istorisește o călătorie. Zice c'a intrat printr'o poartă neagră și s'a dus pe celălalt tărâm. Și acolo l-a ademenit după el Necuratul în felurite chipuri schimbate. Dar mai ales s'a îmbrăcat acel Necurat în arătare de urs — c'un singur ochiu; și tot clipea din acel ochiu ca dintr'un jar și-l îndemna mai afund.

— Unde l-a fi îndemnat? și de ce?

— Nu pot ca să știu, nană; căci el tulbura istoria asta cu alte închipuiri. Câteodată vorbea cu lelea-Ana.

— Cu cine?

— Cu fie-iertată lelea Ana.

— Cum spui tu asta, băiete? Cum ar fi putut grăi cu dânsa, când ea, sărmana, odihneşte în ţintirim la ea acasă? Şi i se fac rugăciunile de linişţire, şi i s'au plătit vămile, şi i s'au pus podurile de trecere. Ea s'a dus în împărăţia drepţilor, unde nu mai este întristare, nici suspin. Aşa că erau rătăciri de-ale lui, în frigurile boalei.

— Inţeleg, nană, dar el vorbea cu dânsa şi ea îi răspundea. Noi n'auzeam; însă el auzea.

— Vai, şi când s'a întâmplat asta?

— In noaptea dintâi.

— Pe urmă a mai venit la el?

— Nu. In cealaltă noapte a vorbit numai de acea petrecere cu ursu.

Nana-Floarea îşi făcu cruce şi rămase gânditoare, sprijinindu-şi bărbia în palma dreaptă. După aceea păru că o frământă o grabă mare.

— Lasă tu asta, Onule, şi du-te fuga de întăreşte focul în căsuţă. Vin şi eu numaidecât, să pun o tigaie cu

nişte carne afumată, ca să gătim ceva în pripă pentru prietinii aceştia ai noştri. Am adus de devale nişte pâne albă. Abia mâni vom putea coace de-a noastră. Am mai adus şi de altele. Vezi de scoate cu rânduială din sanie toate câte sunt şi să nu strici ceva. Şi ce-a mai spus?

— Cine?

— Mă mai întrebi? Cine altul decât stăpânu-tău. Grija mea acuma e numai la el.

— Apoi a mai spus şi altele, zâmbi Bezarbarză, dar acuma nu mi le aduc aminte. Mă duc să mai stau de vorbă şi cu focul, precum mi-ai poruncit. Şi să ridic mărfurile.

— Du-te, du-te, l-a mângâiat nana-Floarea. Ţi-am adus şi ţie nişte turtă-dulce. Vezi de te poartă cu vrednicie cât e stăpânul bolnav.

— Asta neapărat! s'a fudulit Onu Bezarbarză.

S'a dus el la căsuţă tropăind cu bo-

cancii, iar nana-Floarea s'a întors la bolnav.

Badea Toma și Traian stăteau în preajma lui pe două scăunașe. Păreau că schimbaseră câteva cuvinte și primiseră un răspuns mulțămitor de la Culi. Acuma tăceau.

Femeia a pășit în vârful degetelor. S'a dus la icoane, cercetând luminița candelei. A rânduit sarica și blănița, aduse până la vatră de badea Toma. Apoi a venit mai aproape așa ca să poată observa și ea pe fiu-său. Văzând că împiedică lumina ferestrelor, și-a schimbat îndată locul ferindu-se în laturea sobei. Avea încă într'însa putere și sprinteneală, deși dormise puțin în aceste patru zile și se luptase cu greutățile și cu cheltuielile, cu preoții și oamenii de devale. Numai cât luptase ea ca să poată dobândi tot ce trebuia pentru moartă și ca să nu se înlăture nimic din rânduiala slujbelor! Trudită și nedormită se întoarse; dar se ținea tare,

cu buzele strânse și cu ochii cercetători pe obrazul veșted.

Cum trecu ea spre sobă, lumina dela ferestre înflori spre cotlonul lui Culi. El o cunoscuse și o privea fără să zâmbească.

— Culi, zise ea blând, am făcut toate bine.

Atuncea el șopti ceva. Numai ea înțelese acel cuvânt — cel dintâi pe care-l murmurase el când începuse a cunoaște lumea și viața. Decând îl rostise el întâi, douăzeci-și-opt de ani trecuseră. Cum a spus acel cuvânt, a ridicat și mâna dreaptă. Ea s'a dus la el și i-a pus palma ei încă rece între acele degete fierbinți care tremurau ușor. Când el i-a sărutat mâna, nana-Floarea s'a zguduit de un spasm.

— Numai pe tine te am, Culi, a grăit ea cu mare stăpânire, aplecându-se asupra lui.

Atunci pe fața lui Culi a nălucit un zâmbet.

In acel puţin zâmbet era pentru dânsa singura nădejde pe care o mai avea pe lumea asta. S'a retras în partea cealaltă a colţului sobei, unde Culi n'o putea vedea. Acolo s'a răzimat de părete şi a lăsat să-i curgă lacrimile, în tăcere. Le-a cules de trei ori cu vârfurile degetelor şi le-a lepădat. Şi-a trecut dosul palmelor şi apoi colţul broboadei peste pleoape şi iar a ieşit la vedere. A cercetat şi a direticat câteva clipe prin odaie, după aceea s'a dus să pregătească prânzul pentru oamenii străini.

La acel prânz, în căsuţa de-afară, Traian a istorisit şi el cum petrecuse cu bolnavul. Badea Toma, om mai vechiu, era de părere că asemenea năluciri de friguri trec. Incuviinţa părerea asta şi nana-Floarea, numaicât ea socotea că să aducă un preot bătrân, cetitor cu har. Ea vedea în suferinţa aceea năprasnică a lui Culi un ochiu de urs. Ii zicea aşa, ochiu de urs, ca

să nu-i spuie altfel, — cruce de aur în casă!

La urmă, nana-Floarea s'a bucurat de o vorbă a lui Traian.

— Ieri-dimineaţă, spunea paznicul cel tânăr, badea Culi a poruncit lui Onu să pornească ceasornicul de părete; să-i tragă lanţurile şi să-l potrivească.

— Te rog, Trăiane: poruncitu-i-a cu vorbe înţelese?

— Da, nană-Floare. Cu puţine vorbe, dar bune. Bezarbarză s'a dus numaidecât să potrivească lanţugurile, aşezând săgeţile la ceasul opt. Zicea el că, la acel ceas tocmai, vine o gheunoaie verde şi ciocăneşte într'un molid bătrân, în laturea casei. Onu zicea c'o aude. Am rămas tăcând — şi am auzit-o.

— Dar Culi?

— A auzit-o şi el. Să bagi de samă dumneata, nană Floare, mâni-dimineaţă. Când ajunge ornicul la opt, badea Culi stă cu luare-amente şi aş-

teaptă să bată gheunoaia. Dar ea bate de opt ori câte opt, și mai mult. A făcut o gaură în molid, căutând viermele cel mare, de poți vârî de două ori pumnul.

— Au și brazii viermii lor, care-i rod la inimă, suspină nana-Floarea. Trăiane dragă, are să ne trebuiască și nouă o gheunoaie.

Pentru vorba asta Traian s'a veselit; dar nana Floarea n'avea pe față nicio urmă de zâmbet.

Suferința lui Culi Ursake s'a prelungit în cursul iernii, fără să se înrăutățească. Era slab; se deșertase din el puterea. Febră avea puțină, numai în unele după-amiezi.

La Ianuarie în 4, îndată după anul nou 1926, au venit domnii.

Venirea stăpânilor se datora paznicului celui bătrân de la Braniște. După gânduri multe și pregătiri, badea Toma se hotărîse, la sfârșitul lui Noemvrie, să scrie un răvaș la Sibiu. Era al șaselea răvaș pe care-l scria badea Toma Orășanu în viața lui. Cinci le scrisese în vremea războiului — unde chiar învățase însemnarea slovelor.

O asemenea scrisoare de la badea Toma avea nevoie de interpretare. Nu că slovele n'ar fi fost bine rotunzite și

zgâriate din peană; ci dintr'un motiv mai special. Dacă fiecare pământean al acestui regat își ia dreptul de a nu fi în acord cu gramatica și cu Academia, badea Toma putea lăsa la o parte întreagă chestia, deoarece niciodată nu-i bănuise ființa. In schimb putea merge mai departe, din punct de vedere al libertății grafice. Pe cartea lui poștală, badea Toma înșirase rândurile întâi în lung, pe urmă în lat, după aceea prin colțuri; pe urmă stropise cuvinte pe orice ostrov alb al cartonului.

Trei prietini vânători, adunați anume în sobor, au avut nevoie de două sticle de vin bun ca să lege întrucâtva aceste părți împrăștiate ale gândirii lui Toma, — care gândire de-altfel era unitară și logică. A treia sticlă, prietinii au întrebuințat-o la două pasagii, devenite dificile din pricina unui alt sistem personal al lui badea Orășanu. Anume, Toma nu socotea totdeauna necesar să cumpănească un cuvânt rostit — cu o

grupă armonică de semne. După cum, în sinea lui, pretindea răvașului să spuie cu mult mai mult decât scrisese el, badea Toma avea și încredințarea că nu atât raportul între sunet literă și înțelegere va face pe domni să știe despre ce-i vorba, ci o altă putere, al cărei simbol e cartea în sine, cu călătoria ei tainică și cu bunăvoința lui Dumnezeu, carele toate le rândueşte.

Intru asta, badea Toma nu se înșela. O scrisoare dela pădure, în vremea asta, arăta stăpânilor că acolo s'a petrecut o dramă, fie între oameni, fie între sălbătăciuni.

Iată transcripția răvașului, după varianta celor trei vânători:

prea onorate domnule doctor ieronim dragu avocat în sibiu țara româniei aflați vă rog că al nostru camerad ursake nicula zis culi a avut o întâmplare cum pe lume nu sa pomenit nici încarteluia licsan drumachi donuses crie asemenea

întâmplare cum o fost întâmplarea lui ursake nicula zis culi slujitorul domniilor voastre și cameradu nost care noi am fost în bătălie cu batalionu 8 iegheri știrmarc și am luptat în carpați la țara galiției și am trecut prin gloanțe ghiulele și sârme și pe urmă încă am luptat în războiul nostru cel adevărat pentru țară și nu neam prăpădit iar ursake nicula a fo să se prăpădească învreme când iamu rimu erea numeleiana la noemvrie șasprezece veniți vă rog frumos ca săl vedeți aducând ajutor un domn medic am eu părere că să vie domnu doctor Micu carele au fost cu noi în focu bătăliei iar caprele și ciutele mărg bine au hrană și iarna e slabă ne mai având ce scrie salut cu respect Toma paznic vă rog mai aduceți otravă pentru lupi

Greu de descurcat a fost rândul al cincilea:

„carteluia licsan drumachi donuses crie".

Cu oarecare stăruință — după ce s'au fost vestit cu telegramele și s'au adunat în acel sbor la Sibiu — prietinii vânători n'au acceptat decât pe jumătate că badea Toma ar fi pretinzând cum că „nici în cartea lui Alixandru Machedon nu se scrie" așa întâmplare ca a lui Culi.

Al doilea pasagiu, cu toată osârdia domniilor lor, a rămas până la sfârșit obscur. Era un rând grămădit într'un colț. Ii lipsise acestui rând o silabă, pe care au lipit-o, după ce au aflat-o într'un ostrov:

„învreme când iamu rimu erea numeleiana..."

Domnul dela Sibiu era Ieronim Dragu, vânător tare, decât care mai meștesugit nu știe nimeni, în toate plaiurile munților, să stârnească cerbii, toamna, la muget. Ii mugea și-i chema cu scoica. Era un bărbat oacheș, cu privirea stră-

pungătoare. Ionaş Popa, domnul dela Cluj, se nemerise a fi un uriaş blând, cu graiu moale şi cu ochii bulbucaţi mari, umbriţi de gene castanii. Doctorul Micu era un mărunţel nervos, care se mişca de două ori încolo şi încoace, decâteori ceilalţi făceau numai doi paşi într'o parte.

Găsind o săptămână liberă pentru o expediţie ca aceea, tovarăşii răzbătuseră cu automobilul până la Tău, şi de acolo se îmbarcaseră într'o sanie cu oplene, grămădind în juru-le blăni şi provizii.

Acuma debarcaseră. Şi încă sunau clopotele celor doi cai de la sanie, când ei se înfăţişau, ca la un tovarăş căruia îi duceau de atâta vreme grija. Ieronim Dragu purta în buzunarul de la blăniţă răvaşul lui badea Toma.

Când au intrat în odaie stăpânii şi doctorul, Culi a încercat să se ridice de la marginea patului. Era îmbrăcat în ziua aceea; îşi legase şi cravată.

Doctorul Aurel Micu a venit asupra lui şi l-a cuprins de mână, dându-l îndărăt. Paznicul rezistă, clipind pripit; apoi se supuse şi se aşeză.

— Ha-ha! a strigat Ieronim Dragu, cine spune că-i bolnav Culi? De ce poate să fie bolnav Culi?

— Am fost greu bolnav, domnule doctor, a răspuns cu voce ostenită Ursake.

Micu îi pipăia fruntea, îi lua pulsul. Ionaş Popa se lipise cu umărul de sobă şi-l privea lung. Culi era, într'adevăr, un sărman tovarăş de breaslă exilat la marginea lumii. Nana-Floarea nu avusese vremea să desvălească, din durerea ei, printre lacrimi, decât vorbe de spaimă. Culi al ei şi-ar fi pierdut minţile în ziua aceea. Era într'o Marţi; spun bine bătrânii că ziua asta Marţi nu-i bună de pornit treburi şi de purces la drum!

Doctorul se aşezase alături de paznic şi-i punea, cu glas amical, întrebări.

— In iarna asta, rămân caprele şi ciutele fără stăpân. Ce zici, Culi?

— Ce să zic, domnule doctor? Cred că peste vreo săptămână ies eu să le priveghez.

Ieronim Dragu interveni:

— Nu-i nevoie să te grăbeşti, Ursake. Iţi dăm noi un ajutor.

— Insă ce fac eu cu lupii, domnule doctor? se interesă bolnavul. Dacă aţi adus şi pentru ei pravuri, trebuie să le dau.

— Vom rândui şi asta, Culi, îl îmblânzi domnul Ionaş Popa. Se pricepe şi nana Floarea cum să facă. Iar teascurile de jderi le poate purta Onu. Ai făcut bun ucenic din băiatul ăsta. Nici n'am văzut ucenic mai semeţ decât Bezarbarză.

Culi nu părea nemulţămit de vorbele ce i se spuneau; dar îşi plecă fruntea.

— Ne revedem în luna lui Aprilie, la cucoşi, Culi.

— Da, domnule doctor Micu.

— Am să-ţi trimet mediţină, şi să mânci vârtos.

— Da, domnule doctor, trupul îl simt eu că se face bine şi am să ies la slujbă nu târzie-vreme. Am în mine altceva.

Atunci a oftat de lângă icoane nana Floarea, murmurând mai mult către sine:

— Ah! durerea lui e pentru biata Ana, fie-iertata...

S'a făcut tăcere. S'a auzit ornicul, tic-toc-tic, grăbindu-se zădarnic.

Cei trei prietini s'au uitat unul la altul. Ieronim Dragu şi-a pus un deget la tâmplă, apoi a scos din buzunarul blăniţei cartea lui badea Toma şi a adus-o aproape de ochi.

— Asta este, a şoptit el. „In vremea când i-a murit muierea, numele ei Ana"...

— Asta este confirmă visător şi trist, domnul Ionaş Popa. Uităm prea

curând. Numele ei a fost Ana. Nu înțelegeam de ce nu-i.

Culi auzea nedeslușit șoaptele. Își întoarse fruntea spre umbră, ca să fie singur.

Pe urmă, în camera cealaltă de oaspeți, peste sală, domnii au aflat de la nana-Floarea cum s'au petrecut toate. N'au aflat chiar dintr'odată, căci, în primul rând, datoria gazdei era să-și îndestuleze oaspeții. Să alerge de zece ori la căsuța cea mică; și dela căsuța cea mică la cămară; dela cămară în pod pentru niște clisă; din pod la poiată, pentru ouăle cele mai proaspete pe care le cântau găinile în cuibare; pe urmă iarăși la căsuță și iarăși la domni. In vremea asta, doctorul trecuse din nou la Culi, să vadă dacă stă liniștit.

— Stă liniștit; are să se facă bine, încredința doctorul. A avut mai cu samă un șoc nervos.

Hm! cugetă nana-Floarea. Ciudată vorbă au ei pentru boala asta; cât nici nu poți s'o ții minte.

— Oare, într'adevăr, se se facă bine? se răsuci ea cu pasiune; apoi urmă a smulge din dulap șervetele și tacâmurile.

— Să n'ai grijă de asta, nană Floare, hotărî domnul Ieronim Dragu.

— Așa cum a fost și mai nainte?

— Ba se va face mai voinic și mai bine, căci până acuma el niciodată n'a avut odihnă.

— Asta așa-i, domnilor. Vă rog frumos să-mi spuneți dacă place-vă paparada cu clisă, și dac'ajunge de zece ouă. Așa am blăstămat eu, domnilor mei dragi, războiul acela care mi l-a luat pe Culi acum zece ani, cât am răgușit de blesteme și mi-am ros genunchii de metănii la biserică; iar câte slujbe am dat la popă, puteam să cumpăr o vacă. M'am temut că nu s'a mai întoarce, dar Maica-Precista mi l-a

adus. Așa m'am spăimântat ș'acuma, cum m'am spăimântat atuncea.

— Apoi, nană Floare, interveni domnul Ionaș Popa, asemenea suferinți sunt grele, însă trec. I-a fost dragă Ana.

— Credeți dumneavoastră că de asta? se întoarse nana-Floarea, privindu-i curios.

— Asta se vede și din răvașul lui Toma.

— Da, dar Toma ce poate ști? I-a părut rău lui Culi, într'adevăr, căci doar a fost muierea lui. Așa și mie mi-a murit soțul, fie-iertatul Negoiță, dar nu m'am dat cu fruntea de zid, nici n'am făcut urît. După ce a trecut valul, m'am scuturat. Așa că, de una ca asta, omul se tămăduiește. Numai că la el a fost și alta.

— Ce-a fost?

Nana-Floarea a ocolit răspunsul, ca pe o cămară încuiată cu cheie de vorbe magice, în care domnii cei mari și

prea învățați n'au îngăduință a pătrunde.

— Acuma ce-or pofti domnii? întrebă ea, cu zâmbet încă tânăr. S'aduc ciorba de găină? ori să pun friptura ce-am scos din corfa domniilor-voastre? Ce credeți domniile voastre că mi-a rămas de la răposat soțul meu? Mi-a rămas multă grijă, domnilor, și multă sărăcie. Cu sărăcia m'am învelit, cu grija m'am hrănit și l-am ridicat pe Culi. Acuma aveam de la dânsul atâta nădejde cât nu vă pot spune, și greu îmi vine să prăpădesc ce-am câștigat. Pare-mi bine de vorbele ce grăiți, că boala trece; voiu rămâne și eu pe lume și s'a ridica și Octavian.

Ieronim Dragu se miră:

— Cine-i acela Octavian? N'avem onoarea să-l cunoaștem.

— Vai, domnilor iubiții mei, nu râdeți de mine, se rușină nana Floarea. Octavian al meu n'are împlinite două luni vârstă și-l hrănește o nevastă din

Laz, care mi l-a primit și căreia îi plătesc laptele. Biata Ana, atâta ne-a lăsat. Fată fără zestre — s'a plătit cu un prunc voinic; i-am pus nume împărătesc. Ii mulțămesc pentru ce ne-a lăsat, cașicum ne-ar fi dăruit un răsad. Frumoasă a fost, nu pot zice că n'a fost frumoasă, și are dreptate Culi să-i pară rău după dânsa. Și drăgăstoasă a fost, și blândă, numaicât nu-i plăcea să se scoale dimineață. Frumusețile fiind trecătoare, mai mult preț punem noi pe altele; mai ales o bătrână ca mine se bucură de un nepot. Poftiți și ospătați. Am și brânză, dacă vă place. M'am dus eu singură călare, astă-vară, până pe Șurian și am adus-o. A făcut-o un baciu, cumătru al meu, anume pentru mine.

— Mulțam, nană Floare, a zis domnul Ionaș Popa, nu mai avem lipsă de nimic.

— D'apoi, domnilor, mie mi se pare că ați mâncat tare puțin. Trebuie să vă mai spun domniilor voastre că am chemat și pe părintele Grigorie Bogdan, din satul meu, pe care l-am știut că are dar — de cetește deslegări de feluri de feluri de năcazuri ale sufletului și suferinți ale trupului. I-am trimis de trei ori răspuns. Ba a avut treburi la Brașeu cu un proces; ba au venit sărbătorile; ba-i bătrân și nu mai poate birui iarna și muntele. Așa că am rămas așa; s'ar fi cuvenit rugăciuni în casă după cele ce-au fost. Am mai rugat pe Toma să se mai ducă odată, să-mi aducă măcar apă sfințită de la Bobotează. Dacă s'ar putea duce poimâni să-mi aducă aiasmă, m'ași bucura.

— Nană-Floare, îi dădu curaj Ieronim Dragu; în acea zi a Bobotezei se sfințesc singure de la Dumnezeu toate apele lumii.

— Dacă spuneți domniile-voastre... zâmbi bătrâna.

— Spun, nană Floare, căci și eu sânt puțintel preot; și taică-meu fie-iertat tot preot a fost.

— A, da, se grăbi să încuviinţeze nana Floarea, aşa spunea şi răposatul cantor Negoiţă, dar tot aşi dori aiasmă dela Iordan, dela noi din sat. Imi mai aduc aminte de lume şi de petrecerile noastre de la sărbători. Tare m'am depărtat şi m'am pustiit eu aici.

Bătrâna a urmat a vorbi, ca să-şi răscumpere atâtea tăceri şi gânduri. Pe urmă a lăsat pe domni să se hodinească.

Odaia aceea de oaspeţi era vechiu sălaş al vânătorilor. Pe păreţii albi, suveniruri fotografice şi trofee. Icoanele se aflau împodobite cu soare imobilizat în cununiţi de siminoc. Asupra unora dintre portrete vegheau buchete sure din alte veri. Scafandrii regretului scoborau în marea acelui trecut pierit odată cu primăverile şi se întorceau adúcând raze veştede. Erau plăcute aceste vestigii ale petrecerilor de la Prelunci şi prin evocarea siluetei delicate a acelei femei tinere care acuma nu mai era.

In cele două zile cât au stat acolo oaspeţii, Culi a început a se înviora, ceeace, pentru doctorul Micu, era semnul cel mai evident că opera de vindecare desăvârşită rămânea ornicului din părete, adică timpului. După ce au plecat domniile lor la Sibiu şi la Cluj, s'a abătut un alt crâmpeiu de iarnă peste Prelunci. S'a slobozit din miezul-nopţii vifor de omăt, care a început din ziua de sfântul Ion Botezătorul, 7 Ianuarie, şi a ţinut până la 10 Ianuarie, ceasul amiezii. Atâta şi-au răspuns, urlând cu felurite modulaţii, văgăunile adânc şi piscurile strident, încât Culi Ursake a petrecut mai mult fără somn. Când şi când, după ce fugeau acele spaime, rămânea câte un răstimp numai freamătul greu de valuri al pădurii. Iar când

venea vremea altui rând de țipete, Culi sta atent întâi la un țiuit care părea că se strecoară printr'un corn al ferestrei. Acel țiuit de strună era anume pentru dânsul. Il asculta până ce covârșeau plângerile cele mari, care soseau învăluindu-se și învolburându-se.

Viscolul a astupat drumul și cărările. Noroc că badea Toma apucase a aduce nanei-Floarea — de la oamenii din vale — apa binecuvântată de preot la o sfântă biserică. In ziua de 10, când a arătat ornicul vremea amiezii, văzduhul s'a întors pe crângul lui și furtuna a stătut. S'a auzit un timp pădurea oftând de trudă, pe urmă s'au spart nourii și a lucit soarele, ajungând până în fund, la obrazul lui Culi. Omul a zâmbit. Nana Floarea a ridicat din preajma lui mesuța cu mâncare; pe urmă s'a așezat lângă vatră, cu brațele subpuse, cum făcea de-obiceiu.

— Acuma poate va să-ți vie somnul, Culi. Te văd mai înseninat.

— Ba, mamă, am când să tot dorm. Nu știu ce va fi făcut Onu până acuma cu teascurile. De-acu înainte are să-i fie mai greu, că pe unele le va fi dărâmat furtuna.

— Nu te gândi, Culi, la asta; va veni badea Toma, care ne-a fost de mare sprijin, și va vedea ce și cum. Altfel, băiatul e dibaciu, batâr că-i tinerel. Avem pân'acum patru pielcuțe.

— Cât știe el, e pentru un prunc; dar trebuie să mă duc eu.

— Te vei duce; asta nu poate fi pricină decât de bucurie. Așa, dragul meu, după ce am curățat locul nostru cu aiasmă și am stropit asupra pădurii, și am picurat în izvoarele de unde bem și noi și vitele, și după ce ți-am turnat în mâncarea și băutura ta, în ziua de sfântu-Ion, când s'a întors din vale Toma, am băgat de samă că ți s'au schimbat privirile, și socot acuma că poți să te duci să-ți vezi de unele treburi ale tale, îndată ce prinzi putere.

Cum am făcut asta, a şi sosit şi acest vânt care a măturat tot, ducând, după dorinţa mea, răutatea pe pustii. Am mai avut eu o întâmplare asemenea, cu fie-iertatul Negoiţă, tatu-tău. A venit odată mânios şi puţintel băut, de la moară. Cum a început a grăi unele şi altele prin casă, eu am tăcut. A strigat la mine să răspund şi să vorbesc; eu m'am împietrit mai tare. Când m'a lovit, am văzut în ochii lui o sclipire pe care o cunosc şi care nu-i a omului. Acea sclipire e dată şi luată. Am socotit că pier eu, după cât de tare m'a ucis; dar după aceea m'am temut de viaţa lui. Tu dormi, Culi?

— Nu, maică; spune ce-a fost... suspină paznicul, cu acelaşi glas pe care-l întorcea mamei lui, când asculta basmele ei în copilărie.

— Da, să-ţi spun. Temându-mă eu pentru viaţa lui, aveam dreptate să mă tem, căci m'a lepădat în ungher, a ieşit şi s'a dus. Mă gândeam să nu se înece

în Mureş. El s'a dus, sărmanul, la Jidov, să mai bea un rând; şi, după ce a gătat de băut, a sfărmat în măsele şi paharul, mestecând în gură până ce a făcut clăbuci de sânge. După asta, a umblat, noaptea, fără nicio ţintă şi s'a poticnit lângă un tău, unde a adormit. L-au adus nişte creştini acasă, bolnav. Tu erai micuţ şi nu ştiai nimic pe vremea aceea. L-am îmbrăţişat şi l-am grijit ca pe soţul meu. Până ce-a dat Dumnezeu un vânt ca acesta. Era într'o toamnă. Şi de la viscolul de acum îmi aduc aminte de vântul de atunci şi de întâmplare. S'a sculat Negoiţă de la locul lui din pat şi a căutat pe poliţă ciaslovul. Era iscusit cantor şi avea ciaslov frumos, cumpărat de la Buda, care se vede şi acuma pe poliţă, lângă cărţile tale. Dar acesta e un ciaslov mai cuminte decât toate celelalte cărţi, căci în el se află rugăciuni pentru ceasurile omului. Aşa — fie-iertatul a deschis ciaslovul, a cetit şi eu l-am ascultat.

Dulci cuvinte; ne-am însănătoşit amândoi. Acele cuvinte se află şi acum în carte; musai să le cunoşti şi tu. Rău mi-a părut mie, Culi, mai ales acum, după întâmplarea ta, că n'am învăţat şi eu slovele. Insă locul unde a cetit Negoiţă îl cunosc. Se află acolo un semn al meu şi un picuş de ceară. Am sărutat atunci rugăciunea aceea şi a rămas o urmă de sânge de pe buză, unde se cunoaşte şi acuma semn de lovitură.

Nicula asculta uimit. El nu ştia nimic din toate aceste vechi întâmplări. Tatăl său cantorul rămăsese o umbră nedeslușită în trecut.

Nana-Floarea se ridică din locul ei, păşi lângă icoane şi trase de pe poliţă ciaslovul. Era o carte tipărită cu chirilice, pe care paznicul încercase, cu ani în urmă, s'o descurce, şi izbândise în parte. O lăsase părăsită, căci el nu era cantor, ci vânător şi paznic. Biserica lui era singurătatea. Luminile lui erau stelele, şi, câteodată, noaptea, ochii dihăniilor. Şi cântările lui erau de la ape şi de la cetini. Şi 'n tinereţa aceasta a lui s'a bucurat de viaţă şi de dragoste, nefiindu-i încă dat, după o lege a lui Dumnezeu, să bănuiască puterile necunoscutului.

Nana-Floarea îi aduse ciaslovul şi-l deschise deodată la pata de sânge şi la picurul de lacrimă al lumânării de ceară, înduioşându-se fără vreo altă pricină şi aşteptând glasul feciorului lui Negoiţă, care fecior, vedea ea bine acum, avea acelaşi glas întocmai ca fie-iertatul cantor.

— „Că tu eşti ajutorul celor fără de ajutor"... silabisea Culi.

„...că tu eşti ajutorul celor fără de ajutor şi nădejdea celor fără de nădejde. Iară mai mult decât toate, te rugăm pre tine, Dumnezeul milelor şi a toată mângâierea, treci cu vederea şi iartă greşalele celor slabi de suflet care, pentru nenorocire, reapătimire şi năca-

zuri, neputându-le suferi, prea lesne cad întru desnădăjduire şi se fac mai răi decât cei necredincioşi...“

Rugăciunea aceasta, nana-Floarea o ştia încă pe de rost şi o murmura cu ochii închişi, ajutând cetania greoaie a fiului său. De la acea sară şi de la acea furtună, cantorul o cetise în toate zilele vieţii lui. Puţine şi scurte fuseseră zilele acestei vieţi. Puţine şi scurte şi totuşi întunecate de destule mânii. Iar după fiecare mânie, rugăciunea şi împăcarea păreau mai scumpe. Cu toată tulburarea pe care o deşteptaseră în ea aceste aduceri aminte, femeia observa atentă pe Nicula, aşteptându-l să răspundă lui Dumnezeu, Maicii-Preciste şi „puterilor“.

Ursake mai ceti odată, simţindu-se pătruns de blândeţă. Zâmbi mamei sale.

— Voiam să-ţi mai spun, Culi, zise nana Floarea, că badea Toma mi-a adus ştire şi de la Laz, că feciorul-tău creşte şi a început a râde.

Paznicul nu păru bucurat de asemenea isprăvi ale unei fiinţi neînsemnate, care săvârşise, cu venirea ei pe lume, o faptă cumplită.

— Mi-a mai adus şi alte ştiri de la Laz, de la cuscrul Mitre şi de la cuscra Elisaveta, cum că s'au făcut rugăciunile de nouă zile şi pomenirea de patruzeci de zile.

Culi îşi încreţi fruntea. Insă aceste ştiri trebuiau numaidecât cunoscute, căci, făcându-se rugăciunile poruncite, sufletul celor duşi încetează de a mai rătăci prin preajma noastră şi de a nelinişti pe cei vii, căutându-şi tihnă la scaunul Domnului-Dumnezeu, la loc de verdeaţă şi de bucurie.

Când a început a se muia viscolitura din Ianuarie, Ursake Nicula era ieşit la slujba lui şi nana-Floarea socotea trecută primejdia. Iarna nu fusese nici prea lungă, nici prea aspră, dar ciutele şi căprioarele suferiseră destul. Când paznicul de la Prelunci şi-a scris raportul către domnii săi, a trebuit să însemne două ciute ucise la piscul lui Bara şi una la şipotul Cernei şi patru căprioare grămădite la Creanga Neagră. Trebuie să mai fi fost şi altele, pe care încă nu le descoperise. Chiar şi pe acestea apucase a le afla din vreme Onu Bezarbarză. Omătul fiind viscolit şi tare, lupii puteau fugi pe el ca pe pod; pe când ciutele se cufundau cu copitele lor; din pricina asta vânătorii

aceştia crânceni le putuseră ajunge în anume locuri grele şi le jertfiseră. Adevărat era că şi aceşti vânători plătiseră în parte paguba, mâncând hoit otrăvit şi rămânând ca nişte viermi chirciţi în zăpadă, unii în valea Babei, alţii într'o potecă ce coboară în tăul porcilor. Pieriseră înveninaţi şapte, şi blănile lor erau întinse pe scânduri şi le tot muta Onu Bezarbarză după soare. Urme de urşi nu se mai vedeau; intraseră la vizunii. Acuma, la 14 Martie, amirosiseră vreme bună şi nu mai aveau gust de somn. Va veni vremea pentru domni — scria Culi — să puşte pe baciul lor, care are o blană de cinci paşi în lung şi de trei în lat, o blană înspicată negru; şi carele urs e cel mai viclean şi s'a deprins a fura şunci de cal aninate la hochstand.

— Iţi va veni şi vremea ta, viclene! îl ameninţa Culi pe acel urs; neştiind însă bine dacă şi-a ales peştera de somn în teritoriu la Prelunci, ori s'a

amistuit cine ştie unde, pe tărâm necunoscut.

La mijlocul lui Aprilie a sosit doctorul Micu, să-l vadă pe paznic în ce stare se găseşte. Paznicul se găsea în destul de bună stare şi-i dădea veşti plăcute despre cucoşii de munte. Iar doctorul Micu se semeţea a fi cel mai mare domn al acestui vânat.

— Am şaptesprezece trofee şi-mi trebuie al optsprezecelea, declara el.

„Acest domn doctor cu poreclă potrivită, cugeta Culi zâmbind, nu se poate să nu se socoată cel mai mare dintre toţi vânătorii cei mari de pe lume!"

Erau cucoşi sălbatici la Valea-Mare şi, în unele dimineţi, jucau şi se băteau pe viscoliturile rămase. La o mie cinci sute de metri înălţime, se afla, într'o aşezătură ferită, un pâlc de brazi bătrâni. Culi se ducea de-cu-sară ca să-i asculte pe cucoşi cum vin pe sus cu sgomot, ca să se aşeze pe spice de

brad. Indată ce-i ştia unde sunt, se retrăgea şi se întorcea acasă, la Prelunci. Acolo povestea doctorului Micu toate câte ştia el din anul acesta şi din alţi ani; îl lăsa apoi pe oaspe să se hodinească şi venea de-l trezea când mai erau trei ceasuri până la ziuă. Se duceau amândoi cu lumini prin cotloanele pădurii. Indată ce se apropiau de domnia gotcanilor, stingeau luminile şi înaintau prin întuneric; din loc în loc se opreau, ca să le asculte cloncăitul şi ascuţitul versului lor de dragoste, când îşi astupă ochii şi urechile şi-şi resfiră în evantaliu cele optsprezece pene ale cozii — sus în cer, în întunecimea de brazi şi în aburul cel dintâi al zorilor.

Indată după dragostele cucoşilor, în luna lui Maiu, s'au eliberat de zăpezi adâncurile pădurii şi au început să se arate, în luminişuri însorite, dediţe şi brânduşe. Seva a pornit, spărgând mugurii, în pârău au săgetat păstrăvii

după cele dintâi gâze. Atunci a venit domnul Ieronim Dragu dela Sibiu, ca să-l caute pe doctorul Aurel Micu și a poftit pe Ursake Nicula să-l ducă în plantații, la țapi roșii. Deși lupii făcuseră pagubă, vânatul era destul de sănătos și puternic — și căpriorii au brăhnit din culme chiar în cea dintâi după-amiază când i-au căutat vânătorii. Culi se ducea cu domnul Ieronim; Onu Bezarbarză cu doctorul. Nana-Floarea ieșea în urma lor în pridvor, cu mânile suflecate, dela frământatul pânii. Și-i plăcea s'audă într'un târziu, prin ușa deschisă, o pușcătură care duruia în creșteri și scăderi prin cotiturile văilor. La înserat, sosea Culi dintr'o parte, cu țapu 'n spinare, în urma vânătorului său. Au sosit într'o sară și Bezarbarză cu doctorul, nevoindu-se amândoi cu o povară asemenea; și copilul a povestit un ceas, lângă vatră, stăpânei lui, cum a ieșit țapul, și cum s'au apropiat, și cum a mers pușcătura, și

mai ales cum a aflat el animalul căzut între niște desimi nepătrunse.

Nana Floarea îl asculta cu plăcere, gândindu-se că numai câțiva ani vor trece și acest fecior va fi în stare să aducă singur țapul pe grumaz; și după ce va face cu el din munte zece kilometri, când va ajunge acasă, să sară odată în sus de bucurie bătând de două ori din pinteni, înainte de a atinge iar pământul, după rânduiala paznicilor tari.

De două ori a fost chemată, în aceste expediții, și Vidra, cățelușa, într'ajutor, ca să găsească țapul cât după urmă de sânge, cât după putoarea pe care o lasă ca un fum subțire în urma sa.

A fost de cosit fân, de săpat crumpene, de dres împrejmuiri. Nana-Floarea l-a lăsat în voia lui pe Culi, în vara aceea. S'a fost el coborît și la Sebeș, să vândă pieile de lup și de jder; s'a întors și s'a suit la piscul Pătrului, ca să-și arvonească brânza de toamnă de la bacii poienari; s'a dus să-și găsească soții la Braniște; a ales și a târguit cu ajutorul lor un cal în locul Murgului. Pe acesta îl chema Șargu. Era voinic și blând. Coborînd cu stăpânul său cătră apa Frumoasei, se deprinsese să sforăie și să ocolească oseminte împrăștiate, într'un loc unde fusese o întâmplare năprasnică. Câteodată Culi uita, dus pe gânduri; iar Șargu îi da semn, ca să-și aducă aminte. A căzut o

ploaie viforoasă la sfârșitul lui August și drumușorul s'a curățit, ne mai păstrând nicio amintire.

După ce a trecut și mugetul cerbilor în liniște și fără oaspeți, a vestit domnul Ionaș Popa că n'a uitat de ursul cel negru și vine să-l caute. Era bună acea scrisoare, căci, din vale de hochstandul vechiu, ursul cel cu furtișagul se arătase iar. Cel puțin așa-i părea lui Culi, că-i ursul acela pe care îl socotea el al lui.

— Am văzut ursul, a zis el cătră nana Floarea.

— Care urs? tresări ea.

— Ursul meu.

Când a spus el întâi asta, nana Floarea și-a plecat nasul cu nemulțămire la lucrul ei. Culi râdea.

— Mai bine te-ai gândi la altele... îi zise maică-sa.

— La care altele? Eu mă gândesc la ale mele, care sunt pădurea și dihăniile.

— Se poate, dar să nu uiţi tu, Culi, că mai sunt şi altele pe lume. Ai fecior.

— D'apoi ce fecior! Nu-mi trebuie să-l văd. Umblând, mâncând, dormind, fiind singur ori adunat cu alţii, — nu pot uita ce mi-a fost drag; ce să-mi mai trebuiască acum străjer, ca să-mi dea de veste în orice clipă!

Nana-Floarea oftă:

— Bine, Culi.

El veni ca să-i sărute mâna. Ea l-a lăsat; nu era încă vremea.

Urșul care i se părea că e al lui ieşea în acea poiană, căutând nu ştiu ce.

Poate caută pe dracu, îşi făcea socoteală Culi, cu oarecare bucurie ascunsă; ori îşi aduce aminte că aici se pune carne de cal la păstrare în clenciuri, subt podina pătulului; ori se plimbă el aşa, de plăcere, fiind dintr'o sămânţă domnească; ori se îndestulează cu smeură în desimile acestea nestrăbătute de smeuriş; ori a simţit miros de miere şi are bănuială de vre-un roiu în-

tr'o scorbură. Ii aduc eu doctor bun, care să-i dea ce-i trebuie.

Domnul Ionaş Popa a sosit la amiază, în ziua de 14 Octomvrie. Cum a sosit, a ascultat istoriile lui Culi, prepusurile lui, aşezarea locului, — toate câte-i trebuiau. Zâmbind, îşi pregătea carabina şi era încredinţat că nu va vedea nici urmă de urs, după o logică şi o rânduială bine cunoscută vânătorilor.

— Cum merge treaba, Culi? a întrebat el deodată.

Paznicul s'a întors surprins, căutând în juru-i ruinile despre care voia să se informeze stăpânul său. Nu mai erau ruini, nu mai erau pojaruri. Totuşi Culi privi în sine neguros, negrăbindu-se a da răspuns. Domnul Ionaş Popa a clătinat din cap şi, venind aproape, l-a bătut prieteneşte pe umăr:

— Poate eşti prea singur, Ursake.

Culi a scuturat energic din cap. Nici vorbă nu putea fi despre lucrul la care

se gândea domnul de la Cluj. Dar altfel, domnul Ionaş Popa îl găsea iarăşi voinic şi sprinten ca altădată şi deosebit de atent la toate ale pădurii.

Au pornit la deal pe o vreme lină, fără susur de vânt. Era jilavă umbra brădetului; în poieni se împânzea aur rece de soare. La ceasurile cinci, au fost dincolo de pătul, în curmătură. De la locul unde s'au aşezat, se deschidea lumină în fund; de-acolo poiana ocolea larg într'o parte şi'n alta. In faţă — ascunzându-i trupul nalt — vânătorul avea un prag de stâncă, pe care îşi răzimase carabina cu lunetă. Culi îşi ocupa ascunzişul lui obişnuit, între tufe de bisacăn.

Aşa au aşteptat până cătră înserat. Au început să schimbe şoapte şi se pregăteau de retragere.

— E uşor de înţeles, explica domnul Ionaş Popa, că vânatul nu vine când poftim noi, ci când are el gust. Ziua a fost prea frumoasă şi pădurea asta are

multe plimbări. Când ne ducem noi la acele plimbări, atunci vine el aici.

Paznicul a stăruit, fără să înţeleagă nici el de ce:

— Mai stăm puţin, domnule doctor. Numaidecât trebuie să mai stăm.

Lumina din fund începea să se umbrească şi din acea umbră prinse a se despleti cătră curmătură o ceaţă subţire. Indată ce se aşeză pâcla aceea de toamnă, schimbând înfăţişările dintru început ale priveliştii, paznicul deveni neliniştit. Prindea să se amestece funingine în pâclă, când el se sprijini în coate şi înălţă fruntea. Mormăi ceva.

— Ce este? a întrebat şoptit stăpânul. Cred că ne putem întoarce?

— Da, domnule doctor, dar nu înţeleg ce caută calul meu în poiana asta.

— Unde vezi tu cal, Ursake?

— Văd pe Şargu, domnule doctor. Ursul vine de obiceiu de la vale şi are mişcări pe care le cunosc. Calul meu

văd că a intrat de către deal şi iese acuma lângă cei doi brăduţi.

In aceeaşi clipă doctorul Popa văzuse, şi pusese pumnul în greabănul lui Culi, apăsându-l în culcuş. Işi pregăti arma şi căută prin lunetă.

— Parcă n'ar fi Şargu, domnule doctor, aiura Ursake. Ba e Şargu. Da-l-aşi dracului! vi-l vând pe cât l-am cumpărat.

Doctorului Popa îi venea să râdă de asemenea vânătoare. El văzuse urs; iar acum se afla încredinţat că e Şargu.

— Eu zic să trageţi, domnule doctor, şopti Culi aţâţat. Ne înşală!

Domnul Ionaş Popa a căutat a doua oară crucea lunetei şi a pus-o în fantasma din ceaţă. A tras. S'a auzit un rânchezat cum nu s'a mai pomenit niciodată să râncheze un cal; pe urmă o fugă prin vreascuri; pe urmă poiana s'a închis în tăcere. Şi s'a întunecat de înserare negura.

Au stat neclintiţi, cu urechea în-

toarsă către fundul curmăturii. Nu

de bănuit vreo altă mişcare. Părea că s'a săpat în preajma lor o groapă a tăcerii. Au aşteptat aşa vreme îndelungată; poate un ceas.

Vânătorul clujan s'a mişcat.

I-a şoptit îndată Nicula Ursake:

— Mă rog frumos, domnule doctor, mai staţi puţin.

— Stăm degeaba, Culi, a răspuns vânătorul. S'a dus.

— Nu cred, domnule doctor.

— Atuncea ţi-am puşcat calul.

— Ha-ha! n'ar fi nimic asta. Dacă nu m'aşi teme, m'aşi duce să-l caut şi să-l găsesc. Dar mă tem. Şi nici pe domnia-voastră nu vă las să vă duceţi, domnule doctor.

Era nelinişte în paznic; glasul dintr'odată îi răguşise.

— Atunci cum facem, Ursake? Cred că să ne retragem.

— Şi eu aşi spune tot aşa, domnule doctor. Mai ales că aşi cerceta

grajdul și s'ar vedea numaidecât ce-a fost.

Au părăsit curmătura cu luare-aminte; au lăsat în urma lor ca o poartă închisă. Incepea să se molipsească de neliniște și vânătorul. După ce au urcat culmea și au prins a coborî spre casă, domnul Ionaș Popa a deschis lampa electrică. Aici, în Prelunci, nu era de loc ceață; locul părea mai uscat și mai puțin rece.

Ușile se aflau deschise; luminile aprinse; un foc mare juca pe vatră, în odaia oaspeților. Bezarbarză ieși în jocul acela de lumini, auzind pași, și strigă spre întunericul pădurii, îngroșindu-și glasul:

— Care-i acolo?

— Noi sântem, răspunse Culi. Ascultă, Onule; răspunde repede. Auzi tu ?

— Aud.

— Răspunde: unde-i Șargu?

— In căsuța lui, răspunse Onu, râ-

zând. L-am ospătat cu fân și i-am dat apă.

— Când?

— Mai acum.

— Dar slobod fost-a?

— Fost; dar nu se duce departe.

Cei doi se apropiară. Bezarbarză văzu cu mirare că Nicula Ursake trece la grajd și cercetează. Vânătorul se oprise în pridvor.

Culi se întoarse:

— E aici, zise el cu glas schimbat. A fost înșelare, precum am spus.

— Ba atunci am tras în urs, râdea domnul Ionaș Popa. Inșelarea a fost din partea mea, că nu l-am nemerit.

— Se poate și asta, răspunse pe gânduri paznicul.

Nana Floarea află numaidecât dela Onu că s'a întâmplat ceva neobișnuit. Ar fi poftit să întrebe pe domn și nu cuteza. Culi n'avea poftă să vorbească; a îmbucat de puține ori și s'a dus în fun-

dul odăii, întinzându-se în patul cel mare pe o coastă, cu tâmpla răzimată în palmă.

Vânătorul s'a simţit trudit şi a dormit îmbrăcat un somn; după aceea a ieşit afară, dinaintea casei de vânătoare. Luminile încă ardeau, în casa de sus şi în cea mică. Nana-Floarea se afla afară singură, între tăceri neclintite, privind cerul senin şi fără lună. Bolta era spuzită de luciri; găinuşa se suise în creştetul amiezii.

— Frumoasă noapte, zise domnul.

— Da, suspină nana-Floarea. Domnia-voastră nu dormiţi?

— Nu. Cum se zăreşte de ziuă, trebuie să ne întoarcem unde am tras. Poate să luăm şi pe Vidra.

— Crezi domnia-ta că l-ai lovit?

— Aşa cred.

Nana Floarea aşteptă o clipă. Întrebă iar, şoptit:

— A fost ursul?

— Dacă n'a fost calul lui Culi, zâmbi domnul Ionaş Popa, atuncea numaidecât a fost ursul.

Nicula Ursake se mişcă şi el din casă, chemat de vorbele care sunau afară şi ieşi subt stele. Femeia schimbă vorba; aflase că badea Toma va să vie a-doua-zi cu o ştire despre un râs din Pârăul-Şerpilor. L-a întâlnit pe Bezarbarză tocmai sus, la Runc, şi i-a lăsat vestea asta lui Bezarbarză. Ursake tăcea; era bine încredinţat că, înainte de a ieşi el afară, se vorbise de altceva.

— Mergem, Culi, îi zise într'un târziu vânătorul, observându-l că nu mai avea astâmpăr.

Până la poiana hochstandului aveau de străbătut cam opt kilometri, dar au pornit cu mult mai înainte decât trebuia. Culi ducea căţeluşa; domnul Ionaş Popa îl urma cu felinarul cu petrol, care lumina slab. Le era destul, ca să nu apuce greşit o altă potecă. Umblau cu luare-aminte, ca să nu tulbure pacea aceea a întunericului. Din când în când,

o adiere da șuiet prin brazi, vestind înainte trecerea oamenilor.

Când au ajuns în locul cel bun de oprire și așteptare, de unde dintr'odată puteau ieși la pătul, s'au oprit, așteptând ziua. Vântul dinnaintea zorilor se strecura tot mai ades în somnia pădurii, risipind visurile ei neguroase. Deasupra, în creștetul catapitesmei, rămâneau tot mai puține făclii. Apoi începu a se prevedea bruma, în poiana din față.

Culi ofta, din vreme în vreme; totuși, văzând pe Vidra liniștită, avea nădejde că nu vor da peste năcaz. Acelei cățelușe îi veneau de departe, în nări, toate înștiințările. Iar curmătura fiind aproape, numai subt hochstand, orice ar fi fost acolo ea trebuia să știe. Așa ar trebui să cunoască oamenii toate, cum le cunoaște acest animal, se gândea Culi, — căci vorba de mai nainte, „năcaz", exprima pentru el ceva cu totul nedeslușit. Vidra nu știe să citească

și să scrie, nici săvârșește atâtea măiestrii de mirare ca omul, dar cunoaște altele cu mult mai ager decât noi, simțind de departe pe dușman ori având înștiințare despre o nenorocire. Așa a venit Vidra în celalalt an și l-a căutat, ca să-l ducă acasă. Acolo, Ana nu mai avea mult de stat între noi, după cum s'a și văzut.

— Acuma putem merge, Culi, a șoptit domnul Ionaș Popa.

Culi a tresărit. Stăpânul său depusese felinarul stins și-și pregătea carabina. Poiana își deschise liniștea argintată. Orice adiere de vânt căzuse.

S'au dus deadreptul la cei doi brăduți. Ursake începu să caute smuncit. Cățelușa avea mai multă cumpănă decât el. Insfârșit, li s'a părut că găsesc urma. Vidra a înălțat apoi bănuțul nasului ei. Au socotit atunci că vrea să-i ducă de-a dreptul în fund; dar pe urmă i-a dus spre stânga.

Când s'au oprit mai încolo, căutând

o altă orientare, Nicula Ursake a icnit. In aceeaşi clipă şi vânătorul a văzut dihania la treizeci de paşi pe un catarg gros de brad răsturnat. Se suise acolo şi stătea gata să sară asupra duşmanului. Doctorul şi făcuse gestul ca să ia arma la umăr; dar apoi amândoi oamenii îşi eliberară piepturile de răsufletul comprimat, băgând de samă că blana ursului era presărată de argint de brumă. Fiara pierise încă din ajun, ghemuită acolo.

I s'a părut lui Culi, — ori într'adevăr s'a simţit luminat? S'a grăbit să se ducă la urs, căutându-i puşcătura; a luat dela un bräduiu un clomburel, muindu-l în sângele închegat, şi l-a prezintat stăpânului său, gratulându-l pentru succes.

„L-am vestit eu că n'are să-i meargă bine", îşi zicea Nicula, întorcându-se la fiară, ca s'o cerceteze din nou. Atuncea când a furat şi a mâncat şuncile, va fi stat pe lângă pârău zece zile în şir, ca să poată birui atâta sărătură. Frumos animal; n'are nimic deosebit, decât blana asta întunecată. Incolo, ochiul i-i rotund ca la orice urs şi fruntea boltită. Ghiarele parc'ar fi de fildeş. Trebuie să fie un baciu bătrân. Şi-a adus aminte de locul cu bunătăţi şi s'a întors şi în ist-an. Aştepta, poate, să găsească şi vin. Culi nu mai descoperea acuma nicio duşmănie şi nicio drăcărie, căci spaima lui de-atunci îşi avusese pricina în supărările lui proprii, clocite şi înveninate; iar ursul se afla în pădurile şi 'n munţii lui şi nu avea cu el nimica. Incât, privindu-l acuma, Nicula simţea un fel de simpatie şi puţină milă pentru acea fiinţă a lui Dumnezeu.

– Insă i-a venit şi lui vremea, se scutură el din gânduri, înturnându-se spre stăpânul său vânător.

– Ce ai, Culi? Prohodeşti ursul?

– Mă gândeam şi eu la unele lucruri, domnule doctor, zâmbi paznicul. Au fost nişte spaime zădarnice, care s'au dus...

— ...cum se duc toate, Culi.

— Așa este... cum se duc toate, oftă paznicul.

Apoi dădu la o parte amăgirile acestea ale inimii și trase cuțitul, prubuluind unde să târâie jivina, unde s'o atârne și cum să lucreze, ca să-i scoată cât mai frumos blana. Acea piele are să meargă la București, are să călătorească la Paris, ori la Berlin, prin expoziții; au să se mire domni și doamne în jurul ei; are să vie un domn președinte să-i dea o medalie de aur; așa încât Culi se simți, într'o privință, onorat de operația pe care o făcea ursului său, în acea zi însorită de Octomvrie. Domnul Ionaș Popa se îndeletnici o vreme cu aparatul fotografic; făcu drumul la Prelunci, ca să aducă pe Bezarbarză cu căruța, să încarce carnea. Trebuiau pregătite și șunci de urs — despre care șunci, unii domni ce nu sunt vânători spun că ar fi mai bune și mai gustoase decât orice șunci de pe lumea asta.

— Ba eu n'am mâncat și nici n'am să mănânc în viața mea, declara Culi. Mi s'ar părea că mănânc și din calul cel răpănos dela stâna Poienarilor.

După ce s'a dus domnul dela Cluj cu trofeul, Culi a rămas cu ai săi și cu ale sale, ca să se pregătească de iarnă. Mai stăruiau în el oarecare neliniști — mai mult amintiri, cătră care zâmbea cu mâhnire. S'a coborît de două ori devale, până la Sebeș. Când se întorcea a doua oară la deal, la începutul lunii lui Noemvrie, se întâmplase a fi o zi călduță, cu soare de aur. Munții cei mai depărtați visau în pâcle, iar pădurile de la malul Frumoasei aveau în ele ca o dulceață a unor păreri de rău. Când a ajuns la o cotitură și la un pod, a văzut aproape, numai la o zvârlitură de băț, două căprioare care stăteau neclintite pe costișă, părând a asculta ceva. Huruitul moale al căruței se ame-

steca în zvonul apei. Nu s'au tulburat nici când au văzut calul. Mai târziu au deslușit că este și o altfel de ființă între acele lemnișoare uscate și ciudat alcătuite. După ce s'au dus ele în copce, la deal, fără de nicio spaimă, paznicul de la Prelunci a înțeles ce așteptau ele acolo, în pripor. Le sosise pe boarea de vânt, din susul apei, înștiințare de mirosuri aspre: cobora de la stânile Șurianului o turmă, cu toți asinii, tărhatul și cânii. A trecut domol, într'un nour de pulbere. A rămas un sunet de clopot, după ce priveliștea s'a prelins în cotitură. Alte tălănci tari nu se mai auzeau, măcinate de murmurul Frumoasei. Dar acel clopot mic de aramă rămânea distinct și singur și-l auzeau desigur și căprioarele, în țancul nevăzut unde se opriseră.

Nu multe zile după întoarcerea lui Nicula Ursake din blândeța văii, au trecut pe de-asupra Preluncilor stoluri de dumbrăvenci, fâlfâind și învârtejin-

du-se cătră asfințit. Și la o zi după ce au trecut acele cârduri de dumbrăvenci, s'a înegurat cerul de nouri posomorîți și a prins a bate o ploaie piezișă, subțire și rece. După douăzeci de ceasuri de curgere, în acea ploaie subțire s'au amestecat fulgi de lapoviță; astfel că s'a așezat cap de iarnă. Până la coada iernii era îndelungat timp. Insă Nicula ieșise din ticăloșia lui și își regăsise puterea. Știa că are ce face și mai ales se bucura că va putea să-și răscumpere paguba de jderi și lupi din vremea suferinții.

— Ai fost numai până la Sebeș, Culi? l-a întrebat nana Floarea.

— Da, mamă; dar de ce mă întrebi? ai avut nevoie să mă mai duc și în altă parte?

— Nu. Te întrebam așa. Mă gândeam că poate te-ai oprit în Laz.

— Nu m'am oprit. Ce este în Laz?

Nana Floarea a zâmbit:

— Am eu acolo o prietină, care trebuia să-mi aleagă și să-mi cumpere niște bumbac. Este una Serafina Burlă — bătrână cași mine. Iar lângă Serafina Burlă, stă femeia aceea care crește pe feciorul tău.

— Nu m'am oprit, mamă, în Laz. Am poposit puțintel lângă cimitirul pe care-l știi.

— Așa? Ai văzut și pe domnul părinte Dămian?

— Văzut. Mi-a spus că are de făcut slujbă de un an la acel mormânt. I-am plătit.

Nana Floarea se uita pe gânduri într'o parte și asculta ornicul.

— Am făcut bine?

— Ai făcut bine, Culi. Ar fi trebuit să-mi aduci răspuns despre Octavian, căci sânt cu grijă. Dar mă gândesc că nu va fi nimica. Dacă ar fi ceva, Răduța mi-ar da răspuns.

Culi se miră:

— Așa o chiamă pe femeie?

— Care femeie?

— Aceea care dă țâță nepotului dumnitale, mamă, râse Culi.

— Nu. Dacă vrai să afli, atunci să știi ce aceleia îi zice Nastasia și soțul ei e slujitor la notarăș. Are el puțină simbrie; le pare bine de ce' le mai dau eu, pentru copil. Dar, cum ți-am spus, lângă casa acestei Nastasii, trăiește o prietină a mea, Serafina, care-i văduvă. Am fost bune prietine în tinereța noastră și nu era zi să nu ne vedem. Soțul ei a pierit în bătălie la țara Italiei; i s'a întors de acolo numai numele. Se ofilește și ea acolo în Laz — și lucrează. Se pricepe la țesut și la ales scoarțe — care nu mai este nimene ca dânsa în țara asta. O rugasem, cum ți-am spus, să-mi aleagă anume bumbac, ce-mi trebuie.

Mirarea lui Culi sporea:

— Dar nu mi-ai spus niciodată nimica despre asta. Dacă ași fi știut, mă opream acolo, întrebam și nemeream. Vinovat, mamă, nu mă simt cu nimica.

— Vai, Culi, dar eu nu te învinuiesc pe tine. Vinovată sânt eu că nu ți-am vorbit înainte de a te coborî tu la Sebeș. Rămâne pe altădată. Ori va trece prietinul nostru badea Toma și mi-a aduce el ceeace-mi trebuie. De asta să nu te superi tu, Culi. Să fii numai sănătos și să izbândești tu, în iarna asta, s'aduni zece pielcele. Cum va fi oare prețul jderilor ist-an?

— Incă nu se știe anume, dar va fi bun preț. Te rog frumos, maică, să lași în sama mea teascurile și jderii, și să-mi spui ce nu mi-ai spus.

— Ce nu ți-am spus?

— Trebuia să-mi spui ceva și am uitat și eu.

— Ba eu n'am uitat. Această Serafină Burlă, prietina mea, are o copilă pe care o chiamă cum am arătat eu — și ea îmi poate aduce știre despre Octavian, dacă-i nevoie. Cum va fi ceva, se roagă de un călător care suie la deal, se anină în căruță ori se aburcă pe cal în dosul

lui, şi vine la Prelunci. Dar până acuma, har Domnului, n'a fost nevoie să vie, şi voiu mulţămi Maicii Prea-Curate Fecioara-Maria că n'a fi nevoie nici de acum înainte. Mie-mi place copila asta a Serafinei, pentrucă-i cuviincioasă şi nu-i obraznică. Fiind săracă, Serafina ar vrea s'o trimeată la slujbă la Sibiu ori la Bucureşti, dar stă la îndoială. E uşor să lapezi aşa în lume o fată de optsprezece ani; fiind şi frumoasă, greu i-ar fi s'o aducă înapoi. Am sfătuit-o eu să mai aştepte, măcar cât îmi face mie trebuinţă, până ce-oiu lua dela Nastasia pe Octavian. Mă gândesc eu să-l mai las să sugă iarna asta şi vara viitoare. Pe urmă îl înţercăm şi-l aduc aici. Am eu apoi treabă destulă cu acest copil; mă impresură multe griji ale mele, ca o bătrână care slăbesc din zi în zi, şi n'oiu mai lua în samă şi grijile altora. Facă Serafina ce va şti; treaba ei! Mai bine ar fi avut un fecior vrednic, decât ceeace are. Un

fecior aduce spor; o fată pagubă. Pe lângă pagubă, şi ruşine. Bucuroasă mă aflu că am fost păzită de astfel de năcaz.

După ce nana-Floarea tăcu, ornicul din părete răspunse:

Tic-toc-tic!

Câteodată paznicul lua cu el în pădure pe Onu Bezarbarză, mai ales când se ducea să cerceteze teascurile.

Căpcăni de jder clădea Culi la locuri unde aceste jivine mici şi agere aveau mult umblet. Aşeza lemnele lungi între doi arbori vechi. Jderul trebuia numai decât să se strecoare pe o punte îngustă de trunchişor de brad, ca să ajungă locul unde era bucata de cărniţă sau trupul sângerat al unei gaiţe. Când ajungea acolo, călca pe o pârghioară şi atunci cădea asupra lui un lemn, strivindu-l şi acoperindu-l în acelaşi timp. Era acoperit şi ascuns, ca să nu-i râpească omului prada alt hoţ al pădurii, fie vultur, fie vulpe, fie lup. Această alcătuire

de lemne care se ţineau ca într'un fir de păr şi totuşi erau statornice în vânt şi ploaie, era o învăţătură dela pădurari şi paznici mai bătrâni, care au vieţuit în Carpaţi şi la apa Frumoasei din cele mai afunde veacuri, şi e un meşteşug tainic al lor.

Acest meşteşug tainic îl învăţa acum şi Bezarbarză de la baciul său.

— Culi-baci, grăia într'un rând Bezarbarză, umblând pe potecă în urma lui Ursake, eu am văzut, ieri, jderul într'o furcă de brad la Creanga-Neagră. S'a tras pe furiş în lungul trunchiului şi, cât am clipit, a prins veveriţa. I-a rupt gâtiţa, i-a supt sângele şi pe urmă sta şi o cronţăia. Eu mă uitam şi l-am lăsat. Dar îl suduiam în gândul meu. Ce rău i-a făcut lui o veveriţă?

— Nu i-a făcut niciun rău, Onule; dar veveriţa de ce mănâncă ouăle şi puii de prin cuiburi?

— Asta este! îşi aduse aminte Onu. Era şi în el, uneori, neliniştea asta

care fusese şi a lui Culi. Acuma, la observaţia lui Onu, Ursake îşi făcea socoteală că toate vietăţile pădurii lui se alungă şi se prigonesc din voia nepătrunsă a Ziditorului, ca să dobândească putere, agerime şi iuţeală; ca să le fie tihna mai bună după spaime şi primejdii, aşa cum lui, deodată, îi place mai tare viaţa după desnădejdea şi căderea din toamna trecută. Fără amărăciune, nu s'ar cunoaşte bucuria şi dulceaţa. Aşa ne pare de rău întâi! şi pe urmă începem a uita...

— Caută tu teascul, Onule, zise Culi; eu am să stau aici să trag o ţigară. Mă mai gândesc la unele şi la altele.

Nicula Ursake era mâhnit în fiinţa lui cea mai dinlăuntru, că cele iubite de el altădată acuma îl impresoară tot mai dedeparte. Şi îi displăceau întrucâtva unele vorbe ale bătrânei despre satul de devale care se chiamă Laz.

Bezarbarză se întoarse:

— Bade Culi, am aşezat carnea.

— Bine, Onule. Acuma ne întoarcem, ca să nu ne aştepte mult nana-Floarea cu prânzul. Să-mi spui, Onule, dacă îţi mai aduci tu aminte de oamenii din Laz.

— Imi aduc aminte de unii, răspunse cu mirare sluga. Dar eu n'am trăit chiar în Laz, ci mai la o parte, pe o râpă. Acuma nu mi-ar mai plăcea acolo; m'am învăţat la munte. Dar din ce pricină, Culi-baci, mă întrebi dumneata de Laz? Era vorba să mă trimeată într'o zi nana-Floarea la una lelea Nastasia, pentru pruncul cel mic.

— De asta întrebam şi eu.

— Apoi să ştii, Culi baci, că nemeresc eu, să n'aveţi grijă. Dar are să fie mai greu de adus pruncul, nu pentrucă răcneşte după ţâţă, căci întâi şi întâi îl înţarcă; dar el fiind învăţat numai cu muieri, n'are să-i placă să umble cu mine. Pe urmă, am să-l învăţ eu felurite meşteşuguri şi are să-i placă să umble după mine ca un ieduţ. Numai atuncea, la început, are să fie greu. Nana-Floarea râdea şi zicea că să vie şi nişte muieri de la Laz cu mine.

— Care muieri?

— D'apoi ştiu eu cum le chiamă? Am să mă mai cuget cum e de făcut. Până la vară este vreme.

In timpul verii anului următor 927, au fost felurite înțepături despre Octavian și despre Laz. De câteori încăleca Ursake, ca să se ducă devale pentru afaceri și treburi, nana-Floarea venea și amesteca vorbe multe lângă capul calului, așa că, în urechea lui Șargu, intrau de zeci și zeci de ori aceleași și aceleași nume, pe care Culi nu dorea să le mai audă. Insă numele pe care îl poftea el, așa fără pricină, numai ca să-l mai asculte odată, acel nume nu se mai rostea. Ursake avea în el o bănuială că numele acelea — care se spuneau — ori nu se spuneau — în curând aveau să ia ființă în Prelunci, schimbând toate. Din pricina asta, începea să fie iarăși neliniștit.

In ajun de Tăierea cinstitului cap al proorocului Ion Botezătorul, carele se prăznuiește în August, ziua a douăzeci și noua, nana Floarea a avut treburi mai multe decât de obiceiu. A copt pâne, a sărat carnea de la un purcel, a umblat încolo, a umblat încoace; tot se tânguia că e singură și nu mai poate. Nicula a tot ascultat-o și a priceput că poftește să-i mai poruncească ceva.

— Unde dorești să mă mai duc, maică? a întrebat el zâmbind. Cred că a venit vremea să mă duc.

— Unde să te duci? s'a întors ea, privindu-l cu luare-aminte. N'avem nevoie să te duci nicăieri. Adevărat că, mâni, se deschide pentru mine o zi ca aceea; dar pentru ce-mi trebuie mie am pregătit pe Onu.

— Il trimiți pe Onu?

— Da.

— Cu căruța?

— Intocmai așa, Culi. Fost-a ori nu vorbă mai de demult că, la vremea asta,

vine Octavian la casa lui? Acum se duce Onu, îl ia și mi-l aduce.

— A fost vorba de asta? și vine domnișorul la ale sale? se miră Nicula Ursake.

— A fost vorba, băiete. Și nu râde tu de un fecior care va să ne aducă bucurie.

— Râd eu, maică? Eu mă veselesc. Bucurie nu știu dacă mi-a aduce. Insă mă gândesc, mamă, că Bezarbarză are să-l sperie și nu l-a putea aduce singur — să-l ție în brațe și să mâie și calul.

Nana Floarea a clătinat din cap:

— Asta am știut-o eu, Culi, oricât de puțină minte ași avea. Așa că vine cu el cine trebuie.

— Vine femeia aceea, Nastasia?

— Se poate să vie ea; dar nu știu bine. Să dea Dumnezeu să fie mâni o zi după dorința inimii mele. Și mai ales poimâni, când se întoarce Onu și mi-l aduce pe Octavian.

— Ți-l aduce pe Octavian, iar eu nu-ți mai folosesc.

— Ba mi-l aduce și tu îmi folosești și-mi ești mai drag pentrucă îmi vine acel nepot. Poate, bucurându-mă, mi-or mai sta durerile de picioare și de șale și mi s'or mai limpezi ochii. Căci am început să nu mai văd bine. Dacă vrai să te duci tu, du-te, căci vei fi având și alte treburi; dar eu mai de demult m'am gândit la Onu.

— Ba eu nu m'oiu duce. Să se ducă Bezarbarză, a hotărît Nicula Ursake.

Nu s'a știut bine când s'a dus sluga. Culi a băgat deodată de samă că Onu și căruța lipsesc. Văzând el asta și gândindu-se la feluri de feluri de întâmplări, s'a pornit în ziua de Sfântu-Ion, peste Valea-Mare, la prietinii lui din Braniște.

Acolo a găsit bună-pace. Aproape de casa prietinilor lui, niște Căpălnari și niște Lăzureni întemeiaseră tabără, fiind ei acolo în cheile Frumoasei de

zece săptămâni, bătând cu țapinele și descâlcind închisorile plăviilor. I-a părut bine că a găsit mai cu samă oameni din Laz și a băut cu ei câteva pahare de vin, la colibele lor. A voit să-i întrebe ceva pe unii din ei; după aceea nu i-a mai întrebat și s'a dus cu badea Toma și cu Traian mai sus, pe o rovină cu jipi, ca să caute vatra unei scroafe de mistreț, care începea să iasă cu godinii după ea, privindu-i cum se joacă. Pândind el într'acel fund de vale, i-a plăcut priveliștea și avea curaj. A mas la Braniște și nu-și mai aducea de loc aminte de întâmplările ce povestise badea Toma Orășanu. S'a întors la Prelunci în ziua de 30, după-amiază.

A început să-i bată inima, văzând căruța acasă. S'a temut să nu se fi întâmplat vreo poznă. S'a temut poate să nu cugete prea mult asupra unor împrejurări nouă, pe care mai curând dorea să le lase nedeslușite. S'a abătut

pe la grajd și a văzut pe șarg liniștit: a întors spre el botul și a făcut ușurel: Hn-hn! Atunci a ocolit colțul casei celei mari, la pridvor.

În pridvor, în bătaia soarelui, ședea la pământ un copil străin. Era bălănel și cu ochii căprii. Ochii lui mari, cu gene cârligate, păreau ceva cunoscut, ca o amintire scufundată. Copilul acela străin îmbrăcat cu rochiță roșie, ca să nu-l deoache nici om, nici fiară, trăgea pe Onu Bezarbarză de cap. Iar Onu Bezarbarză se afla întins pe spate cât era de lung și lăsa pe prunc să-l tragă de încâlcitura lui — păr vâlvoiu în coloarea fânului. Copilul cel mic și cu cel mare grăiau. Cel mare îl învățase pe cel mic cum să întrebe, cel mic întreba și cel mare răspundea. Cel mic însă nu știa să-și deslege de tot limba și bolborosea peltic.

— Ai fost în pădure? întreba Octavian.

Era o întrebare misterioasă. Pădu-

rea era lucrul nou care se vedea de jur-împrejur, în lumina unui alt tărâm.

— Ai fost în păduie?

— Am fost, răspunse Onu.

— Ai văzut ulsu?

— Văzut.

— Nu te-ai temut?

— Nu.

— Ce i-ai spus?

— I-am spus: bate ici brânca și să ne luăm la trântă.

Octavian nu pricepea nimic din afacerea asta și, în întrebările lui, era necontenit ajutat de Onu; cu toate acestea era fericit că întreabă și i se răspunde.

Culi s'a grăbit să-și ia copilul în brațe și să-l mângâie; pe urmă l-a lăsat să petreacă în legea lui și s'a retras spre casa cea mică. Ințelegea că nana Floarea nu era în casa cea mare. Dacă ar fi fost în casa cea mare, i s'ar fi auzit de departe glasul neînduplecat. Dacă nana Floarea nu-i acasă, atunci e dusă

după smeură, într'un loc știut, în lungul pârăului. Acolo mai mult vorbește decât culege, căci are oaspete din Laz. Incă din ajun Culi înțelesese cine vine cu copilul și-i era puțin frică de o dezamăgire. Așa că, de bună-samă, se afla lângă nana Floarea — părând c'o ascultă și pândind cu ochii altceva — acea odraslă din Laz, fata Serafinei văduva.

Cum se ducea la vale, îi venea să întârzie și să ocolească în altă parte. Se opri un timp, ca să urmărească în lumina poienii zborul rândunelelor; privi pe luciul pârăului Preluncilor, ca în argint viu, săgetarea păstrăvilor după muște. Cântau în otavă miliardele de tomnițe, și pădurea până în adâncurile ei fremăta de beția vieții. Culi primi de la pământ și de la brazi mireasmă până în fundul sufletului.

Deodată văzu venind spre el pe nana Floarea cu două soațe. Una era bătrână și râdea știrb: aceea era nana-

Serafina. Cealaltă era o copilă. Nu rădea; se uita încolo, spre un brad căzut; îi bătea soarele în fruntea lucie. Nicula Ursake îi văzuse ochii, atât cât îi trebuia, o clipă.

Cu toate cărțile lui din raft și cu toate însușirile de polițist, Ursake înțelese că n'are ce și de ce să judece. Era vai de sufletul lui; căci erau acuma asupra sa trei muieri. Lui nu-i trebuia, însă, decât aceea pe care de mai de mult o dorea, printr'o viclenie ce nu era a femeilor bătrâne, ci a lui Dumnezeu, cel care își are scrise vicleniile sale sfinte în toată zidirea sa, cu semne fără de moarte.

Mergând cătră acea copilă nouă a lumii, își lepădă țigara și zvârli în asfințit un rotocol de fum. Cașicum ar fi fost izvorît din inima lui, acel rotocol se subție ca o umbră fină, ce ar părăsi pentru totdeauna poienile dela Prelunci. Căci morții noștri, câtă vreme îi dorim, stau în noi și 'n preajma noastră; iar când începem a-i uita, ne părăsesc; între ei și noi se așează nu numai moartea, ci și viața.

Fevruarie, 1938, Iași.

24 IUNIE

Acum un an, după ce a trecut primăvara, mi-am pregătit undița de păstrăv și m'am dus la munte. Entuziasmul meu pentru petrecerea ce-mi făgăduiam era în raport direct cu explozia de lumină și căldură a împrejurimilor bucureștene. Ajuns însă sus, dincolo de o mie de metri altitudine, am fost silit să constat din nou că înțelepciunea bătrânilor noștri rămâne valabilă până la istovirea timpurilor; deci mi-am tras din sac cizmele și hainele groase. Mai stăruia acolo o bucată din coada iernii, care din când în când șfichiuia cu ploi înghețate așezarea din Braniște, iar pe piscurile Pătrului și Șurianului fulgerau încă omături, în răstimpurile de soare. Cum îndrăzneam să ies cu undița la malul

râului, se povârnea de sus, învârtejit de vânt, un nour negru, care scutura lapoviță. Sara, se făcea senin; în vremea nopții scânteiau toate stelele văzduhului. Dimineața, văile se umpleau de o ceață lăptoasă. Către amiază așteptam o limpezire. Intr'adevăr, soarele se arăta câtva timp, ca să ne amintească existența lui și să ne dea nădejde; dar îndată după aceea prindeau să șușuie brazii și auzeam în ponoare depărtate vuietul furtunii și al ploii.

Am așteptat o săptămână să se așeze vremea. După aceea, visând altă epocă tihnită a acelei așezări, m'am coborît iarăși la câmpie. Am ieșit din ploaie și din furtună ; am regăsit primăvara la Sebeș ; am revenit în câmpia dunăreană, lepădând de pe mine toate cojoacele, unul după altul, ca Dochia. Aici era vara în toiu și un cer încremenit în liniște, ca un smalț albastru.

Pe Bărăgan nu plouase de trei săptămâni. Cota apelor Dunării — indicator al tuturor pescarilor tovarășii mei — era destul de scăzută. Deci, ca să răscumpăr vârtejurile reci și vâltorile de la apa Frumoasei, mi-am îngăduit puțină odihnă și răgazul necesar ca să-mi schimb uneltele; am luat undițele de crap și, cu niște buni tovarăși, m'am transportat la o baltă a fluviului.

Cetățenii României cunosc Dunărea din planșele geografice sau o văd din fuga unui vaporaș. Puțini au cercetat-o în cotloanele ei misterioase. Măreața ei îmbulzeală de ape, colectată dintr'o jumătate de Europă, se alină în această blândă margine a șesurilor și în aburul ei apare apa-morților, cu năluciri de vis. Gârlele ei au îmbrățișat, din veacurile cele mai vechi, bucăți de pământ, rupându-le și adâncindu-le într'o parte, sporindu-le cu nomoluri în altă parte, alcătuind limanuri ale crapilor. Lunca și păpurișurile par necontenit schimbătoare; dar ele nu urmează decât o rânduială periodică, în care fauna imensă

a acestor ape se echilibrează în chipul cel mai armonios. Prezidează aici o înţelepciune care s'a urzit, s'a desvoltat şi s'a desăvârşit în curgerea miilor de milenii, fauna şi flora adaptându-se şi influenţând în acelaşi timp. Astfel s'a hărăzit oamenilor ce s'au aşezat aici minunea acestor grădini, a acestor lacuri şi a acestor crapine, pe care ei vor să le zăgăzuiască, să le rupă şi să le desfiinţeze, socotind că pot face mai bine decât Dumnezeu. Aici inteligenţa omului ar trebui să grăbească şi să organizeze mai curând indicaţiile fluviului, pentru ca să putem avea unul din cele mai bogate rezervorii de peşte din lume. Câţiva dintre prietinii mei pescari cu undiţa cunosc acest secret al Dunării şi ştiu să-i exploreze tainiţile necunoscute profanilor.

Cătră unul din aceste locuri, la un mal de baltă, am ajuns eu şi tovarăşii mei.

Când am intrat în luntri, soarele abia

răsărise. Ne-am dus printre sălcii, am cotit pe subt maluri nalte. Eram departe de sforul Dunării; s'auzeau din când în când dintr'acolo mugete de sirenă. Treceau din când în când într'acolo convoiuri de paseri sălbatice, prin văzduhul proaspăt al dimineţii. După ce ieşirăm lângă luciul larg al unui lac, intrarăm în alt canal. Acolo ne-am înşirat şi am zvârlit undiţele. Eram în preajma unui gard, care închidea limanul după ce crapii intraseră, odată cu începutul verii, la boiştea lor.

Erau locuri cu bun renume, unde tovarăşii mei pescari săvârşiseră — după cât povesteau ei — isprăvi repetate. Câteodată dădea somnul foarte bine la undiţă, altădată şalăul. La vremea asta, însă, începea să mişte crapul. Bătaia în apa liniştită şi joasă a lacului se isprăvise şi peştele cel mare umbla iar după mâncare.

Indată ce soarele se urcă deasupra cununilor de sălcii, o lumină orbitoare

împânzi bălţile. Către ora zece, căldura începu să devie copleşitoare. Crapul se arăta leneş. Tovarăşii mei îmi dădură câteva explicaţii, din care puteam înţelege că, în unele zile frumoase, crapul trage deosebit de lesne la undiţă; pe când în altele, tot aşa de frumoase, nu trage. Observaţia aceasta extraordinară o făcusem şi eu, în cariera mea destul de lungă de pescar. Probabil că se pregăteşte vânt cu ploaie, adăogeau meşterii cei mai bătrâni şi mai pricepuţi. Insă câteodată crapul vine la undiţă şi înainte de vânt cu ploaie, după cum vine şi în urma unor asemenea manifestări meteorice. Unii emiteau părerea că apa ar fi prea caldă; alţii că peştele are încă mâncare din belşug. Cunoşteam valoarea tuturor argumentelor acestora; le ascultam cu linişte şi eram bine încredinţat, pe deoparte, că nu vom prinde nimic în ziua aceea, iar pe de alta că, a-doua-zi, vom avea norocul cel mare pe care undiţarii

pasionaţi îl aşteaptă cu răbdare toată viaţa.

Vorbind şi povestind, trăgeam de pe mine, unul după altul, învelişurile netrebuincioase. In răstimpuri depuneam şi pălăria, ca să-mi înfăşur capul cu o pânză udă, deasupra căreia potriveam iarăşi acel acoperământ cu boruri largi. Soarele avea atâta putere şi aerul era aşa de neclintit încât, ca într'o etuvă, lepădam râuri după râuri de broboane. La ceasul al treilea al după-amiezii, şi trupul meu avea înfăţişarea hainelor aruncate. Cu toată reţeaua de umbră a sălciilor, soarele săgeta în fiinţa mea cu o putere înfricoşată. Toate iernile trecute, toate nopţile umede de toamnă, toate înserările înşelătoare de primăvară la vânat, toate erau răzbunate. Mai ales simţeam că curge din mine jilăveala acelei ierni târzii de unde veneam, care-mi furişase în măduvă reumatismul sloatei. Inţelegeam că nu nemerisem acolo ca să înşir undiţele pe

marginea luntrii, ci ca să mă ardă și să mă curețe de iarnă soarele biruitor.

Mi-am trezit luntrașul turtucăian, care dormita cu fruntea pe genunchi, și am pornit domol, prin florile de lumină presărate de sălcii pe luciul lacului. Imi strânsesem sculele. Nu mai aveam nici putere, nici dorință să prind cu vechile viclenii crapii Dunării. Mă simțeam însă atras de ascunzișurile necontenit înoite, în cotloanele și printre ostroavele apei.

Cu mult înainte de asfințit eram singur, cu totul desfăcut și despărțit de tovarășii mei. Luntrea se strecura printre draperii de liane. Ștefan Gâdea, omul meu, simțind ce caut, mă ducea într'un loc pe care îl știa el. Fără să-mi spuie el nimic, am cunoscut acel loc. Era o grădină sălbatică, înflorită nou dela nuferii din baltă până la malurile ușor înclinate. Volburi se răsuceau pe trestii, irişi galbeni deschideau cărări, boschete de tamarix își atârnau strugurii

dulce-mirositori. După sălcii urmau pâlcuri de salcâmi înfloriți încă, al căror parfum părea că se târăște nevăzut și nesimțit pe oglinda luciului. Inainte de a ajunge la salcâmi, m'am oprit între papuri nalte, căci dincolo, în acea grădină ascunsă a liniștii, se zbeguiau cu glasuri, cârcâiri, clămpăniri de plisc și bătăi de aripi, toate neamurile de sălbătăciuni aripate — de la lișiță până la lopătari. Erau și cele două specii de gâște, și cele douăsprezece neamuri de rațe, și mierlele, și privighetorile, și ochiul boului. Era un sobor rar, pe care l-am mai văzut în viața mea poate încă de două ori trei ori. Era jocul luminii și al bucuriei de a trăi de la mijlocul lui Iunie, când soarele a ajuns la cursa lui cea mai înaltă pe cer. O ușoară adiere a trecut prin flori și mi-a răcorit fruntea; m'am simțit, într'o clipă de sănătate deplină, înfrățit cu toate, eliberat de dureri și de gânduri.

După ce a trecut viziunea aceea, am auzit iarăşi plescăitul moale al lopeţilor. Gâdea, barcagiul, a cunoscut şi el că mă întorc la lume. Ne-am mişcat tot înainte pe subt sălcii care ningeau scamă; din când în când o adiere purta ca în viscol aceste seminţe uşoare, învăluindu-le la faţa apei.

— Uite ce spun eu, vorbi Ştefan Gâdea, om practic, grijuliu şi serios. Dumneata pretinzi că să nu ne mai înapoiem; dar atunci cum rămân ceilalţi tovarăşi ai dumnitale? Eu nu zic să te aduni numaidecât cu ei, dar, dacă nu ne înapoiem, dumnealor or crede că te-ai rătăcit ş'or fi cu grijă. Aşa că, din trei, trebuie să alegem una. Dacă scutim înapoierea, ne mai rămân două.

Ducându-mă îndărăt, îi vestesc pe dumnealor unde te afli dumneata şi dânşii or rămânea la leasa lui Crăciunete. Dacă poftesc, îi aduc şi pe dumnealor unde te duci acum dumneata.

Am întrebat zâmbind:

— Unde m'oiu fi ducând eu, Ştefan Gâdea?

— Dumneata te duci acuma în fundul Lintiţei, răspunse barcagiul. Este acolo colibă şi polog. Dormi bine, iar mâne-dimineaţă arunci undiţa în gârlă, cu câştig. Este peşte acolo, sodom; dacă vei avea noroc, poţi prinde şi pe împăratu-crapilor.

— Mă mulţămesc şi cu crapi de rând, Ştefan Gâdea. Se poate şi să nu prind nimic.

— Imposibil, boierule; acolo e altă socoteală. N'a dat acolo nimene cu undiţa de când e Dunărea; crapul de-acolo n'a învăţat şireclic. Mai adaoge dumneata că la colibă ai pe uncheşul nostru Mitrea Pescăruş.

— A! trăieşte acolo ş'un uncheş?

— Da, domnule. De cum intră puvoaiele în bălţi, el se duce la grindul lui, îşi repară coliba şi-şi cătrăneşte vârşele. Are şi el nişte sărăcii de vârşe.

Am făcut, pesemne, o mutră oţărîtă. Aşi fi preferat să fiu singur.

— Trebuie să-ţi spun îndată şi asta, a adăogat Ştefan Gâdea, că acel uncheş e tocmai omul care-ţi lipseşte dumitale. Precum ai văzut, eu nu-ţi pot fi folositor la multe. Duc barca unde pricep eu că doreşti. Iţi spun cum merge meşteşugul nostru al Turtucăienilor; cât somn prindem cu oriile; până unde ne ducem cu bărcile; ce năcaz avem, ce neguţătorii învârtim; asta ştiu, asta spun; însă eu poveşti de alea de care-mi ceri şi care-ţi plac nu cunosc. Eu ştiu că una şi cu una fac două. Omul dumitale cel mai potrivit e uncheşul. Moş-Mitrea Pescăruş nu cunoaşte multe dintr'ale politicei, şi-i cam nătâng. Dar să-ţi povestească dânsul o întâmplare...

ca din gazetă! caşti gura şi rămâi bau! Ştie unele, caşicum ar fi fost de faţă; ţi le înşiră şi ţi le zugrăveşte. Are ăst dar. Trăind cu poveşti, a rămas prost şi sărac.

Gâdea m'a lăsat câteva clipe, să mă gândesc şi să mă hotărăsc. Eu nici nu mă gândeam, nici nu mă hotăram. Barcagiul a înţeles şi asta.

— Mergem în fundul Lintiţei.

— Bine; să mergem.

— Şi să mă duc să vestesc pe ceilalţi domni?

— Cred că trebuie să-i vesteşti.

— Şi să-i las să doarmă la leasa lui Crăciunete?

— Fie; lasă-i acolo, ca să nu se mai ostenească.

— Altfel nici nu-i chip, a scuturat din cap Gâdea. Am şi eu destulă cale îndărăt; şi trebuie să mă abat şi pe la tovarăşii mei. Mâni, când se ridică soarele de două suliţi, mă aflu iarăşi la dumneata: eu sânt om strict.

— Văd, Ştefan Gâdea, am zâmbit eu iar; fă cum binevoieşti.

Gâdea s'a lăsat cu toată greutatea în lopeţi. Câteva clipe am plutit pe lângă o fereastră perdeluită de sălcii: era o deschidere, din canalul pe care pluteam, în spre un cot de gârlă. Dintr'odată am auzit acolo zgomot de plescăiri în apă şi am văzut roind curcubee de stropi. Erau cormoranii la vânat. O parte din familie gonea cu bătăi puternice de aripi albitura (cum spun pescarii peştelui mărunt) în cotlon, şi alţii înfulicau cu pliscurile. După operaţia asta, ştiam că se adună la mal; cei care au cules îşi deşartă guşele şi se face împărţeala.

Am vrut să mă opresc.

— Dă-i dracului! a spus cu dispreţ Gâdea.

A dat un chiot. A izbit de câteva ori în doaga bărcii cu vâsla. Pescarii negri şi-au luat zborul, cu spaimă.

— Stârcii ăştia ne fac concurenţă, a explicat tovarăşul meu.

In jurul nostru s'au întins iar singurătăţi şi tăcere. Am plutit aşa până ce soarele a prins a se pleca şi pădurea de sălcii a început a fâlfâi lin. Pe fruntea mea fierbinte a suflat răcoarea. Atunci, la un mal de grind, am văzut alt spectacol nou. Vreo douăzeci de Ţigănuşi se scăldau în nomol, luptându-se, la malul gârlei. Au salutat cu răcnete de entuziasm trecerea noastră, arătându-ne întreagă goliciunea lor de coloarea castanei.

Unii întindeau o mână:

— Mă unchiule, dă-mi un ban!

Gâdea îmi lămurea cu vorbe precise că aveam de a face cu copiii rudarilor.

— S'au aşezat aici, în pădurea de sălcii, de trei ani. Sunt meşteri de albii. Lucrează deasemeni fuse şi linguri.

— Ţigani?

— Nu sunt Ţigani; sunt rudari.

Intr'adevăr, în corul care se întocmise intr'o clipă în ghiol, deosebeam

glasuri subţiri de fete; câteva din aceste fete aveau în jurul frunţii coroane de păr de un blond cânepiu. Ochii acestor rudărese blonde se cuvenea să fie verzi. Limba în care cânta laia era „rumânească"; se simţea însă întrînsa ceva străin şi vechiu. Versurile cuprindeau unele vorbe crude, pe care, în alte împrejurări, le-aşi fi socotit cu totul lipsite de cuviinţă. Copiii aceştia continuau, însă, cu nevinovăţie un ritual al generaţiilor.

Ştefan Gâdea rânjea, pândindu-mă cu coada ochiului.

Indată după corul pe care îl închinau rudăraşii soarelui de Sânziene, au urmat poiana şi grindul unde îşi întocmiseră satul meşterii de albii. Era o aşezare de nomazi; cai, porci şi vaci umblau slobod în jurul căruţelor. Coviltirele erau ridicate de pe draghini şi aşezate pe stâlpi. Pe lesele de subt aceste coviltire se aflau dormitoarele familiilor, ferite de dihăniile şi jivinele luncilor

şi de viiturile apelor la vreme de noapte. Focuri ardeau în toate părţile. Femei cu fuste colorate se învârteau între vetre şi căruţe, pregătind cina. Meşterii lucrau la trunchiuri cu topoare care păstrau forma evului de piatră: lungi şi înguste.

In tabăra aceasta a vremurilor de demult se produse oarecare mişcare. Câţiva cucoşi cocoţaţi în crengi dădură semnale, cu vers înalt. O căruţă înhămată cu cai bălţaţi porni sunând din obezi ca din clopote; într'însa se vedeau grămădiţi o duzină de rudari şi rudărese; pe drumul moale de nisip se duceau către un sat de aproape, la un praznic al vreunui cumătru. Siluetele altor locuitori ai cătunului preistoric se înşirau în monom spre o baltă rămasă din revărsări, ca să înceapă o vânătoare la fel cu a cormoranilor. Alţii însfârşit veneau la mal, cu părul învăluit, bărbile zbârlite şi ochii rotunzi, ca să contemple trecerea bărcii noastre.

Toată această mișcare se făcea cu o legătură oarecare de ansamblu: căci și cei ce se duceau la pescuit, și cei din căruță, și cei de la vetre, și cei care păleau cu topoarele în trunchiuri, și cei care se holbau spre noi comunicau necontenit, chemându-se, stropșindu-se unii la alții, veselindu-se, în limba aceea românească, ce părea totuși străină. Vorbirea lor răsuna răstit în aerul pur; auzeam și cele mai depărtate glasuri. Era o vorbire deosebit de colorată, în care la fie care trei cuvinte se asociau sudălmi stranii și două ori trei vocabule dintre cele mai rușinoase.

In societatea bună, în adunări politice ori academice, asemenea vorbe și expresii n'au căpătat drept de cetățenie niciodată decând ființează regatul. Adevărat este — știu și eu — că în cominte restrânse și intime, în anume momente de euforie, ele exploadează totuși, făcând evidentă legătura cu un trecut nu tocmai depărtat de stare pri-

mară; însă oricare dintre atari onorabili vorbitori ar face apel la forța executivă când acele expresii ar străbate în public vorbite ori scrise. Aici, în baltă, nu le ascultam decât eu și cu Gâdea. El se amuza enorm, deoarece eu mă făceam că nu le aud; uneori se indigna de unele locuțiuni prea energice și atunci categorisea pe oratori, înjurându-i și el, cu amenințări directe, pe care nu avea intenția să le execute vreodată, dar care erau singurele flori de stil la acest om sever.

Eram atent și mirat. In Moldova, în munte și în Ardeal, niciodată nu mi-a fost dat să surprind o elocință asemănătoare. Oamenii din locurile înalte păstrează o discreție remarcabilă în raporturile lor verbale; fraza lor e înflorită altfel, în armonie cu linia munților, cu limpezimea apei și a cerului. Aici în bălți Dunărea amestecă toate aluviunile; la țărmul ei au viermuit neamurile; subt soarele ei copleșitor pasiunile au o

violență necunoscută aiurea. Vorbele anumite erau proclamate cu o plăcere neasemuită, cașicum ar fi cuprins în ele o savoare rară. Sudălmile care vizau linia ascendentă și colaterală feminină erau așa administrate încât cuprindeau informații curioase despre civilizația sudică, cu ale ei excese și perversiuni. Filologicește deasemeni aveam dovezi că Dumnezeii cu care se apostrofau unii pe alții rudarii erau zeii păgâni și zeii lari: dovadă că jargonul special se păstrase din vremea păgânismului. Găseam în viața fierbinte a mocirlelor, cu toate dihăniile și gângăniile lor, o stranie asemănare cu coloratura verbală a acestui vechiu idiom rudăresc.

Moartea e putrezirea vieții și viața își înfinge rădăcinile în moarte:

După legea minții prea-înalte,
Fiecare-i la purcesul celeilalte,

cum spune bătrânul poet Solomon Cornea, răposat de curând, înainte de a ajunge la o editură și la Academie.

In această vorbire se exasperau viața și moartea, fără adaosul nostru de preocupări. Ascultam cu respect, reținând, după obiceiul meu, ceeace mi se părea artistic. Era absurd — arta se confunda cu ignominia, ca florile bălții cu magma rău mirositoare a ghiolului.

Am auzit cândva o legendă dela Egipet. Anume, că ar fi fost o regină demult moartă, în mormânt de porfir boltit, învăluită în triplu giulgiu, care se întoarce din când în când în valea Nilului din călătoria ei fără sfârşit prin ţinutul umbrelor. Numele ei era Nitacrit. Când silueta ei fină şi nealterată se întorcea din veacul vechiu în lumea nouă, într'o noapte de lună plină, cel care avea norocul s'o zărească era săgetat de spaimă şi iubire şi nu mai putea vieţui nici în lumea aceasta, nici în acest veac. Simţea trebuinţa să moară şi s'o urmeze dincolo.

Cum am cotit cu barca nu departe de satul rudarilor, spre fundul Lintiţei, la coliba lui Mitrea Pescăruş, am văzut

apărând o făptură ce mi s'a părut uimitoare subt arcul sălciei. Avea mişcări mlădioase şi un obraz oacheş şi pasionat. Purta fustă încreţită roşie cu puchiţei negri şi broboada verde îi era căzută pe umeri. In afară de iie, nu mai avea altă îmbrăcăminte. Umbla desculţă. Pielea îi era arămie. Subt sprâncenele arcuite, ochii păreau în ceaţă. Erau ochi cenuşii, care-mi plac. Părea ieşită din trecut, caşi Nitacrit. Dar rudăreasa aceea era vie şi cine o zărea nu ţinea de loc să moară. Legendele ţinutului Dunării nasc într'o clipă şi cad ca frunzele, ca florile şi ca fulgii viscoliţi ai sălciilor.

Omul meu, Ştefan Gâdea, a mormăit ceva. Am înţeles că-i aduce omagiul unei înjurături.

— Frumoasă muiere, am răspuns eu.

— Asta-i una Raruca, m'a informat Gâdea. Parcă s'a mai subţiat şi a întinerit iar, — s'a mirat el.

Rudăreasa nu ne vedea încă; era atentă înspre un canal adânc ce dădea în gârla mare, unde pluteam noi. Pe celălalt mal al acelui canal văzuse pe cineva, care rămânea ascuns pentru noi. Dintr'odată dădu glas.

Avea glas frumos. Il pornise însă cu ceartă.

— Alei, Gogule, ce-ai făcut? Gogule maică, de-acu ne desparte Dunărea. Tu te duci şi eu rămân.

Tot nu vedeam pe Gogu. Am auzit numai o înjurătură răguşită.

— Ce-am făcut? Hasta am făcut. Dacă-ţi place, bine. Dacă nu-ţi place...

Acest răspuns, pe care nu-l pot da decât aproximativ şi cu totul dezbrăcat de înfloriturile-i locale, avu darul să răsucească în loc pe Raruca. Parcă s'ar fi zvârcolit în ea o viperă.

— Mă boierule! îi aruncă ea vorbele cântat spre celalalt mal; apoi eu ţi-am dat opt lei, să-mi iai o pâne ş'o pamblică dela prăvălie; iar tu îţi cumperi tutun şi bei răchie. Ţi-am dat banii aseară şi tu nu te-ai întors nici azi-dimineaţă. Mi-a spus Riţa unde îţi strălucesc ochii.

— Ei şi ce, dacă ţi-a spus Riţa?

— Apoi, nene Gogule, putea Riţa să-mi spuie ori să nu-mi spuie, că eu de mult te cântăresc şi te-am preţuit. Ajunge-mi nasu tău cât securea taichii, şi nu-mi mai trebuiesc urechile tale cât lacătele de la pivniţele împărăteşti. In gura dumitale ar intra barca lui unchesu Mitrea, dar nu poate de dinţi găunoşi. Să dea Dumnezeu şi Maica-Domnului să ţi se usuce buzele cum se usucă nomolul; să nu mai ai parte să fumezi tutun din banii mei. Şi când ei duce la gură, să duci şerpi şi sălămârde, ca să te saturi de rachiu pe parale muncite de aste mâini.

Gogu nevăzut se mâniase.

— Fă! viu la tine şi te calc în picere.

— Tu? pe mine? se svârcoli ea scuturându-şi sânii. Vai de mine, că vrea

să mă ucidă Gogu! Aoleo, Gogu mă bate. Pune talpă lată lângă talpă lată, trece gârla să mă bată. Fugire-aşi de el, că pute ca lupu. Scârbi-m'aşi de el ca de măgarul lui Calapod, care-a crăpat în capu grindului şi trăgeau cânii din el. Bată-te un Dumnezeu şi optzeci şi opt de sfinţi! Câţi paşi vei face, atâtea bube să-ţi căşuneze...

Sânt nevoit să mă opresc, căci imprecaţiunea aceasta, după toate formele retorice, curgea repede şi dulce-cântat, într'o creştere neliniştitoare. Vocabularul rudarilor pe care mă sfiesc să-l reproduc, însă nu mă sfiam să-l ascult, revenea cu amploare şi c'o artă de o sumbră şi antică măreţie. Când fiinţa elegantă pe care o comparasem cu Nitacrit ajunse la intimităţile cele mai ascunse ale rudarului nevăzut, dându-le destinaţii uluitoare, barca noastră ieşi în lumină.

Raruca se opri. Obrazul ei luă o expresie blândă, caşicum nu s'ar fi întâm-

plat absolut nimic. Se aplecă alene între spinii grindului, căutând o floare. Găsi un fir de ovăs sălbatic; îl culese şi, îndreptându-şi linia trupului, îl muşcă cu graţie, scuipând uşurel într'o parte.

— Vă duceţi încolo?

Ne întrebase privindu-ne puţin pieziş. Agreabil surprinsă şi încurcată, îşi mişca braţele şi sânii şi avea o undoire a trupului. Ne întreba ca să nu tacă şi să înţelegem că ne acordă atenţia cuvenită.

— Ne ducem încolo, îi răspunse barcagiul.

— Dumneata eşti, nene Fane?

— După cum se vede.

— Poate duci pe dumnealui la coliba uncheşului?

Omul meu nu catadixi să-i răspundă.

Ea râse cu toţi dinţii.

— Iacă, i-am dat unui berechet opt lei, să-mi cumpere pâne şi pamblică. N'ar mai fi ajuns! Pâne să se facă şi pamblică — să-l mânce şi să-l întindă...

Ştefan Gâdea râse:

— Am auzit cât de frumos îl descântai.

— Eai!...

Se ruşina puţin, dar nu prea se ruşina. Caşicum ţinea la stima mea în deosebi, îmi adresă un zâmbet dintre cele mai plăcute şi porni c'un mers legănat înapoi, spre satul rudarilor. Indată ce trecu după un grup de sălcii tinere, începu să cânte. Avea o voce caldă, joasă şi plină; hăulea o jelanie cu modulaţii orientale. Nu înţelegeam versurile; mă prindea de inimă, însă, patima lor.

Tăcu după un răstimp. Ii vedeam iarăşi fusta roşie printre trunchiurile pădurii rare. Işi porni din nou vocea-i de ceartă, pentru cei opt lei, pentru pâne şi panglică, adăogând o serie proaspătă de consideraţii pitoreşti referitoare la acel Gogu necunoscut, pe care ea îl simţea încă în preajmă.

— Cine-i fata asta? am întrebat pe barcagiu.

Ştefan Gâdea era un om strict. Deci îmi răspunse:

— Care fată?

Eu i-am făcut semn cu ochii. Glasul abia se mai auzea, ca un descântec neostoit.

— A! Raruca? se făcu a înţelege omul meu. A fost ea fată, când va fi fost.

Informaţiile lui Gâdea se opriră aici. Scuipă în palme, într'o ultimă silinţă. La cotitură se zărea coliba. Acolo era Fundul Lintiţei.

Am stăruit:

— E măritată?

— Ţ!

— Atunci cine-i acel Gogu?

— Ăsta-i al şaptelea, de n'o fi al unsprezecelea. Intâi, a fost unul dela noi din Turtucaia, un nebun care a rămas pustiit prin pădurea asta, pentru dânsa. Al doilea, a cumpărat-o Dălcăuş.

— Cum a cumpărat-o?

— Bine; a venit la taica ei şi a cumpărat-o. A dat o sută de poli de aur; şi a luat-o cu el. Acel Sandu Dălcăuş a fost un hoţ. A luat-o cu dânsul şi a fost s'o omoare. Povestea asta o ştie unchešul Mitrea Pescăruş. Eu nu ştiu bine ce a fost şi cum a fost, că nu mă interesează prostiile. După Dălcăuş au fost alţii. Acuma i-a dat chitanţă şi lui Gogu. Cum i-a dat chitanţă, fuge şi ăsta.

Eu nu înţelegeam.

— Fuge, dă-l dracului, a stăruit Gâdea. Stă în preajma ei altul, şi ăla — care va fi — îl taie pe Gogu dacă-l mai găseşte pe-acilea. Il taie, ca să-i vândă pielea pe opt lei, s'o despăgubească pe rudăreasă.

— Il pune ea la cale să facă asta?

— Nici de cum! Insă nu se poate altfel.

— Nu pricep.

— Dar eu parcă pricep? s'a mirat

Gâdea. Are ea într'însa un diavol, pe care nu-l ştie nici ea singură.

Cu aceste vorbe, am ajuns la colibă, subt o salcie veche, ş'am cunoscut pe uncheşul Mitrea.

Când îşi purta trupul nalt şi uscat, alcătuit din noduri negre şi piele tăbăcită, bocănind cu cizmele dela colibă la vârşele întinse şi de la vârşe la vatră, unchesul Mitrea Pescăruş avea obiceiu să vorbească. Nu singur. Vorbea cu lucrurile, cu sălciile. Imi revenea acum şi mie o parte din frazele — unele destul de nesăbuite — pe care le rostea.

— Trebuie să înfierbânt catranul, ca să vă cătrănesc... zicea el împletiturilor înşirate în pari.

Pe urmă întrebă ceaunul cu catran:

— Unde eşti?

Il duse la vatră şi-l aşeză pe pirostrii:

— Iacă, te-am pus să te înfierbânţi. Bagă de seamă, hârbule, să nu scapi catranul în foc!

Bine-înţeles, adăogea la adresa hârbului o sudalmă, caşicum hârbul ar fi avut într'adevăr o mamă, a cărei întrupare unchesul Mitrea o avea în faţa lui.

— Să mai aduc niscai lemne, să cresc focul.

Umbla şi aduna vreascuri, privind furiş în dreapta şi 'n stânga, cu ochii îneguraţi de tufele sprâncenelor.

— Iacă, am adus lemne.

Se uita în juru-i.

— Acuş, dacă ar fi loc, aşi putea aşeza aci şi o cratiţă cu mâncare. Unde eşti, cratiţă? Te-am pus la răcoare, în gheţărie, cu iahnie de crap. Dar dacă te pun lângă hârb, scuipă în tine catranul. Intâi să fiarbă catranul — îl înjura el pe catran — şi după aia te aduc şi pe tine.

Se ridica de pe vine şi se scărpina în capu-i pleşuv. Mai avea puţin păr cărunt numai pe la urechi şi deasupra cefei.

— Am pus lemne pe foc.

Iar căuta ceva, întinzând ghiarele-i de coloarea malului într'o parte. Pe urmă își aducea aminte de alta:

— Mă duc s'aduc apă. Poate le e sete oamenilor.

„Oamenii" eram eu.

Se ducea și se întorcea.

— Apăi am adus apă.

Am fost surprins mai târziu, când mi-a declarat că se duce undeva pentru niște necesităţi personale. Nu mai puţin surprins am fost când, întorcându-se, a comunicat, oarecum indiferent, că acele necesităţi au fost satisfăcute.

Barcagiul meu plecase; soarele se înclina la orizont aprinzând un pârjol imens în pădurile de sălcii. La treizeci de paşi, luciul bălţii tresărea de goana vresperilor lacomi, care se ţeseau după albitură măruntă. Fluiera o mierlă nu departe; doi granguri îi răspundeau din desimea sălciei celei bătrâne. Mierla își repeta frântura de viers cu statornicie; grangurii bolboroseau și gângăveau,

mai mult chemând și strigând, decât cântând, cu fluierașele lor sonore.

Am strigat pe gazda mea:

— Moș-Mitre!

— Ahău! a răspuns el, tresărind ca dintr'o meditaţie. Acum încep a umbla ţinţarii și trebuie să aprind un foc de stuf umed pentru dumneata.

— Lasă asta, moș-Mitre; voiam să te întreb ceva.

— Nu las, că te mâncă goangele, de te umfli bute.

— Mai este vreme; se vede frumos soarele în pădure.

— Dă-i pace să se vadă; îţi fac fum, ca să te apăr. Pe urmă te duci și te sui în polog.

Goangele au avut parte de înjurătura sacramentală. Intrucâtva și pologul, și fumul. Soarele, însă, a fost cruţat; măreţia lui de aur și purpură era deasupra celor lumești.

— Voiam să te întreb, moș-Mitre...

— Intreabă-mă.

— Voiam să te întreb, moş-Mitre, de paserile care fluieră în salcie. Cum le spui dumneata?

— Ce să spun?

— Cum spui dumneata paserilor acestora care cântă?

Bătrânul s'a gândit prea puţin şi mi-a răspuns imediat:

— Privighetori!

— Nu se poate, am protestat eu cu tărie. Privighetorile sunt altceva. Dumneata nu înțelegi că te întreb de paserile care fluieră în salcie?

— Păi dacă nu-s privighetori, trebuie că-s ciocârlii.

Mi-am arătat iarăşi nemulţămirea. Bătrânul se oprise şi sta în cumpănă: să se ducă să dea la o parte catranul, — să mai aducă nişte lemne, — să intre la gheţărie, — s'aprindă stuful umed.

— De cine vorbeşti dumneata?

— De grangurii din salcie. Dumneata nu le spui granguri?

— Ba da.

— Şi paserii care fluieră dincolo, nu-i spui mierlă?

— Ba da.

— Atuncea de ce-mi vorbeşti de privighetori şi ciocârlie?

— Apăi, domnule, toate-s ale lui Dumnezeu. Le spun şi eu cum mă pricep. Când e ciocârlie, văz că e ciocârlie. Când e grangur, văz că e grangur. Eu aşa pe deasupra nu le ştiu; nici să răspund întocmai. Aci, la coliba asta, eu vorbesc, eu răspund — treaba merge altfel decât la Bucureşti. Am, într'adevăr, doi granguri în salcie; le dau şi boabe. Pe unul îl chiamă Costică şi pe ălălalt Ilie. Aşa le spun eu şi stau de vorbă cu ei.

Şi-a pus mânile în şolduri şi şi-a răsucit gâtlejul spre înălţimea stufoasă.

— Mă! a strigat el grangurilor (cu apostrofa necesară), să nu-mi faceţi aci gălăgie; duce-vă-ţi la culcare.

Costică şi Ilie, însă, au urmat să facă gălăgie, răspunzând mierlei şi zvonului

de amurg al luncii. Din când în când treceau şi stârci mari cu chemări răguşite; stârci pitici albi, când dădeau peste noi, îşi învăluiau sborul mai sus, cu spicul moţului fâlfâind. Intre bălţi, începeau să umble cârduri mici de răţoi stingheri în zborul lor de sară, cu şuşuit de aripi. La plăvii, rămâneau raţele năpârlite şi familiile lor de răţuşte, pândind cu ochii lor de mărgele cum se bolteşte cea mai lungă înserare a anului. O jumătate de ceas am simţit în jurul meu, din văzduh în pământ, în bălţi, în stufării, în pădure, freamătul sfârşitului de zi. Broaştele răcneau în cor, unecri, aşa de puternic, încât parcă se lamentau pentru criza solstiţiului şi scăderea în care intra zeul luminii.

Ţânţarii au început să mă atace în roiuri; simţeam, în năvala lor înverşunată, hotărîrea să mă deşerte de sânge şi să mă adaoge lucrurilor moarte în care dospeşte iar viaţa.

Atunci moş-Mitrea Pescăruş mi-a declarat:

— Mă duc s'aduc stuful.

S'a dus şi s'a întors:

— Am adus stuful.

După ce a adus stuful, i-a căutat locul subt vânt, l-a aprins şi m'a învăluit în fum. Lăcrămam şi tuşeam. Bătrânul rânjea de ticăloşia mea.

Urmând să umble prin gospodăria-i puţină, da cu piciorul ici, îndemnând lucrul să se puie la locul lui, trăgea o sculă de subt un ţol şi se mira cum de s'a ascuns acolo.

Cel dintâi snop de stuf se mistuise; fumul se risipea şi eu ieşeam în lumină, plutind ca pe nouri şi genuni. Uncheşul Mitrea mă admira, recunoscând în înfăţişarea mea o veche icoană din vre-un pridvor de biserică. Pe când el mă privea cu gura pe jumătate deschisă în spinii cărunţi ai bărbii ce-i căptuşea obrazul, ţinţarii dădură din nou năvală asupră-mi. Pielea mea le era mai plă-

cută, mai moale şi mai uşor de străpuns. Poate aveau şi alte motive să mă prefere; Mitrea Pescăruş rămânea oarecum în afară de viforul lor. Recunoşteam în asaltul lor vitejie, dar mai cu samă totală lipsă de respect. Eram şi eu o victimă a bătăliei pe care specia lor o poartă de mii de ani împotriva omului. Faraonii, la Nil, nu s'au bucurat de cruţarea lor; nici Por Impărat la Gange; nici Alexandru Macedon la Oxus. Generaţiile lor se multiplică numai ca să ne distrugă; noi n'aveam rost decât ca să-i hrănim.

— Ho, goangelor! strigă Mitrea Pescăruş, caşicum ar fi înţeles problema. O înţelesese, deoarece avea argumente. Unul din argumente era alt maldăr de stuf; celelalte argumente erau combinaţii verbale pe care, tot dela Gange, Oxus şi Nil, triburile rudarilor şi breasla pescarilor le-au potrivit cu iscusinţă contra acestor duşmani.

Ţinţarii s'au retras pentru puţină

vreme. Puteau s'aştepte; aveau înaintea lor mileniile şi seriile altor pescari cu undiţa.

— Acum să mă duc s'aduc mâncarea, a zis uncheşul.

S'a dus şi a adus cratiţa.

— Am adus mâncarea.

A stat puţin şi s'a gândit.

— Mâncarea asta mi-a făcut-o o rudăreasă de aci din sat. Tot ea a spălat şi pologul. Am socotit eu precum că poate să cadă oaspete. Mâncarea să zicem c'o mânânc eu; dar în polog dormi dumneata. I-am dat opt lei.

L-am întrerupt:

— O chiamă Raruca?

— Pe cine?

— Pe rudăreasă.

— Aia care mi-a fiert mâncarea şi a spălat pânzele? Da, aşa o chiamă. Ii spui eu: fă aşa; spală aşa. Ea a venit, a făcut ce i-am poruncit; s'a învârtit într'un picior şi gata! E dată dracului.

A mai cugetat un timp şi a băgat de samă că pare a fi ceva la mijloc.

— Dumneata n'ai mai fost la Fundul-Lintiţei.

— N'am mai fost, am întărit eu.

— Nici n'ai ştiut ce şi cum: că mi-a gătit şi mi-a spălat.

— N'am ştiut.

— Atuncea cum de i-ai spus pe nume?

N'aveam cum să-l lămuresc; explicaţia era prea lungă. El a mormăit ceva şi m'a privit strâmb, atribuindu-mi poate o parte din invectivele destinate ţinţarilor.

— Mi-a spus Gâdea.

— Aha! da el de unde ştie?

— Am auzit-o şi pe rudărească, pe grind, strigând că i-ar fi luat cineva banii.

— Aha-ha! unul Gogu!

— Precum spui.

Uncheşul i-a atribuit şi lui Gogu câteva din variaţiile lui pe aceeaşi temă.

— Apăi atunci îşi caută ea altul. Asta, domnule, e o muiere care nu se teme de bărbaţi. Banii şi-i scoate ea, şi el să se ducă pe lume!

— Aşa mi-a spus şi Gâdea.

Bătrânul se întoarse cu dispreţ:

— Ce ţi-a spus Gâdea? Ştefan Gâdea nu ştie nimic. El ştie să strângă banii şi să-i grămădească la chisoi. Alta nu ştie. Dacă ştie, să spuie. Dar nici ştie, nici poate spune.

— Aşa arată şi el, moş-Mitre, că el nu se pricepe şi numai dumneata ştii toate cum au fost.

— Cu Dălcăuş? Apoi de ştiut ştiu eu; şi de spus pot spune, dar mai întâi îmi trebuie ceva.

S'a sculat dela foc:

— Mă duc s'aduc păharul.

S'a dus în colibă şi a cotrobăit pe o poliţă.

— Unde eşti? Acilea eşti!

A bocănit îndărăt, cu cizmele:

— Iaca, am adus păharul.

Imi arăta un păhar verde, de o litră.

— Asta îmi trebuie mie cu vin, şi pe urmă spun.

— Bine, moş-Mitre, păharul se va umplea cu vin, precum pofteşti.

Incepui a-mi desface panerul cu provizii. Bătrânul se lumină o clipă de un zâmbet cu desăvârşire blând.

— Raruca asta, domnule, are dela Sandu Dălcăuş o tăietură de cuţit. A tăiat-o acel tâlhar acum şase ani. Se cunoaşte locul tăieturii ceva mai sus de stinghie, în partea stângă. — Uite, aci m'a tăiat Sandu Hoţu, zice ea, şi arată. Dumnitale nu-ţi arată; arată cui îi place. Acu nu mai arată nici lui Gogu. A arăta altuia, pe care-l va alege dânsa. Mulţumesc pentru vin; păhar de vin, păhar de tinereţe. Eu socot, domnule, că dacă azi n'ai prins nimic cu undiţa pe acolo pe unde ai fost, apoi mâni-dimineaţă, aci, în Fundul-Lintiţei, prinzi numaidecât. Ieşi din polog când

se jimbează de ziuă. Atuncea stă abur pe gârlă. Cum arunci, cum acaţi crapul.

L-am oprit o clipă, introducând în vorbirea lui monotonă istoria cu împăratu-crapilor a lui Gâdea.

— Dă-l holerei pe Gâdea! C'o vorbă de-a lui eu nu cumpăr nicio testea de linguri de la rudari. Ce să vie împăratu-crapilor în balta lui Mitrea? Nu zic, la undiţa dumnitale poate să dea, că dumneata eşti boier; dar în vârşele mele nu poate fi nici pomeneală; nici n'a fost, nici va fi. La vârşele mele, ca la un rumân sărac, dă numai câte-un crap de cei suletici, cărora noi le spunem ofiţeri.

— Unde vă duceţi voi, bă ofiţerilor?

— Apoi ne ducem la Fundul-Lintiţei, la vârşele lui Mitrea.

— Da de ce nu se duce unu mai dolofan?

— Pentru căci aşa i-i dat lui de când măsa l-a făcut, să n'aibă nicio baftă. Când a fost de trei ani, i-a murit

taică-su. Când a fost de cinci, era să ardă de viu, că-l părăsise maică-sa, singur acasă. Când a fost de şapte ani, a intrat slugă la străini. La douăzeci de ani, tot slugă se afla. A avut trei muieri; cea dintâi a murit de lingoare; cea de-a doua a fugit c'un Bulgar; pe cea de a treia a bătut-o el şi a alungat-o, că curgea lenea după ea. Boi a avut, au căzut; cal a avut, a pierit. Ăsta e norocul lui; are o casă de poţi învârti în ea o pisică de coadă şi n'are de ce se prinde cu ghiarele. Pământ n'are; comoară n'a găsit. S'a ales c'o barcă şi cu nişte vârşe. In acele vârşe ne ducem noi să dăm cu capul. Ne-a duce Mitrea Pescăruş să ne vândă la Olteniţa, să-şi mai ia câteceva: niţică mâncare, niţică băutură, ş'un straiu. Iacă, acuşi vine toamna şi n'are nici de unele. Haideţi şi voi.

— Ba noi nu ne ducem la Mitrea; a venit un boier cu undiţa: la dânsul ne ducem.

Grăind astfel, uncheşul sorbea câte puţintel din păharul verde. Pe faţa întunecoasă i se veseliseră ochii şi sticleau în lumină. Noaptea se lăsase deplin asupra bălţii, asupra gârlelor, asupra pădurii şi stufurilor în întreg acel cotlon al împărăţiei dunărene. Zborurile de paseri conteniseră; tăcuseră şi broaştele, aşteptând cu ochi bulbucaţi o apariţie misterioasă. Luna, însă, trebuia să răsară ceva mai târziu.

Pescarul „hăl bătrân“, cum îi spusese Gâdea, avea o voce care nu se armoniza de loc cu înfățișarea-i naltă. Pe lângă asta, vocea aceea nu părea a scoate din lăuntrul acelui trup toate alcătuirile pe care le rostea, ci pe unele le pipăia și le căuta, șovăind, în ființile și lucrurile din preajmă.

I-am umplut din nou păharul cel verde, lăsându-l să spuie și observându-l. S'a întors la locul lui, la vâlvătăile vetrei, stăpânind lângă inimă vinul.

— Săracă breaslă! a suspinat el.

(Am înțeles că e vorba de breasla noastră a pescarilor).

Când vin Dunările mari, mă îneacă.

De ce mă înecați?

Așa poftim noi!

Când e secetă, mă uscă vipia, de mi se lipește burta de șale.

De ce mă frige și mă uscă?

Căci e voia sfântului soare!

Dacă intră apa cu rânduială și pun gard, are crapul înțelepciune de se ferește de vârșele mele. Să fii tu al naibii de crap!

Trăim ca vai de noi. Dar barim trăim lungă viață. Ieri ziceam „maică“ și „taică“; mâni, ne cântă popa prohod.

O blagoslovenie, însă, am avut noi pescarii. Pologul. Tot țânțarii au învățat mai de mult pe oamenii de la baltă cum să-l facă.

Au venit unii din ei, care fuseseră bătuți și alungați de alții.

— Mă nene, pe noi ne-au alungat ăia și au pus ei stăpânire aci. Să alcătuiți voi o căscioară de pânză rară. S'o puneți pe o leasă, sus, ca s'o sufle boarea. Acolo nu vă pasă; îi înjurați și le dați cu tifla.

Așa am făcut noi polog. Intri în el

dumneata c'un capăt de stuf aprins, ca să vezi goangele ce s'au furişat odată cu dumneata, şi le striveşti cu degetul. Striveşti una, striveşti cinci; gata. Pui mâinile subt cap şi te gândeşti. Te fură somnul; dormi bună odihnă; iată, se face ziuă, e răcoare pe baltă.

Asta e pologul. Dacă vrai să te culci dumneata, e gata. ,

Bun vin!

Focul e blagoslovenia întâia. Pologul e a doua. Vinul e a treia. Sunt şi altele, dar eu le-am uitat.

Dumneata aştepţi să spun cum a fost întâmplarea?

Văd că încă nu-ţi flutură abur la gene.

Dar poate ţie, Mitreo, ţi-o fi somn?

Nici mie nu mi-e somn.

Află dumneata că Sandu Dălcăuş s'a arătat în baltă acum opt ani.

Mă Sandule, cine eşti tu şi de unde vii ?

Eu sânt unul din lume. Fără părinţi. Am dezertat de la oaste.

Ce eşti tu acum?

Acuma sânt tâlhar cu faimă.

Avea câţiva tovarăşi, oameni de prin satele noastre. Veneau la el : Neică Sandule, cârciumarul nostru a adus marfă. Altul: negustorul nostru a scos bani de la bangă.

Işi puneau obrăzare; ieşeau cu luntrea la un grind. Păleau unde trebuia. Se arătau cu putere şi îngrozire. Dacă era nevoie, dădeau cu puşca. Incărcau marfă, încasau bani, erau perceptori.

Se întorceau în baltă. Aveau un ascunziş la Călan, între plăvii. Franţuzeasca lui de ascunziş! Căile acolo erau încâlcite ca maţele; nu le mai descurca nimeni. Mai aveau un ascunziş la Răzoare. Acolo Dălcăuş şi-a pus muiere. Un tovarăş al său, de-i zicea Tistu, şi-a adus şi el pe a lui.

— Ţineţi voi aci bordeiul bine, aş-

terneţi pat de odihnă, faceţi mâncare caldă. Noi venim prin desimea de sălcii, ca lupii.

Nu se ştia nici când vin, nici când se duc. Nu-i apuca ziua; nu-i apuca noaptea.

Luni, în amurg, s'adună la un cocioc în loc poruncit; intră în luntre toţi tovarăşii. Dălcăuş îi cercetează pe subt sprâncene. Se duc ei pe cărările lor. Ies într'o margine de Olteniţă. Mai era lumină la cârciumar.

Dălcăuş a intrat singur, cu puşca.

Sus labele!

Câţi oameni au fost au stat smirna, cu braţele sus.

— Nene cârciumare, vino acilea.

A venit cârciumarul.

— Cum te chiamă?

— Tănase.

— Nene Tănase, află că eu sânt Sandu. Cunoşti-mă au ba?

— Am auzit. Am nevastă şi copii.

— Legea lor de nevastă şi copii; nu-i vorba de asta. Scoate vin şi dă la rumâni.

A scos cârciumarul vin. Au băut oamenii de s'au îmbătat. Râdeau unii la alţii.

— Să n'aud râzând. Să n'aud vorbă. Beai şi ridici iar braţele sus. Ieşiţi câte unul şi duceţi-vă.

— Bogdaproste, au spus oamenii.

— Hăt! cine deschide clonţul moare de puşca asta. Auzit-aţi?

— Am auzit.

— Aşa. Acuma, nene Tănase, scoate marfa pe care ştiu că ai adus-o astăzi. Dă-o soţilor mei. Pune-mi în palmă şi şase mii de lei, ca să nu mă supăr. Să nu spui nu, că-ţi rămâne muierea văduvă.

Asta s'a întâmplat în jumătate de ceas. Gata.

Miercuri seara, au trecut în cealaltă parte, la Ichimov, sat bulgăresc. Au intrat la preot. Şedea la cină, cu patru copii şi preoteasa.

— Sus! Să n'aud o vorbă; mie nu-mi place bulgărește. Să vie patru oameni. Luați pe presviteră și copiii și-i încuiați în cămara asta. Dacă țipă careva, puneți căluș.

Candela și custiveiu sfinției-tale, părinte Agapie, scoate cheia a lungă și deschide tronul ăl ferecat. Dacă nu scoți și nu deschizi în clipă, te scrijelez la beregată.

A luat atunci optzeci poli de aur.

Vineri, tot cu obrăzare și cu puști, s'au înfățișat la Silistra, la Hagi-Iani, cherhanagiul.

Boc-boc!

— Care-i acolo?

— Deschide.

— Care sânteți dumneavoastră, bre?

— Noi sântem, Sandu Dălcăuș. Tare te rog să deschizi. Dacă nu vrai cu voia, va fi cu nevoia.

Cherhangiul a deschis. Se învârtea

de colo colo, ținându-se cu mânile de tâmple și olicăindu-se.

— Nu plânge, jupâne, zice Sandu. Intreabă-mă de ce-am venit. Am venit să-mi dai vamă douăzeci de mii de lei.

— Aoleo! aoleo! dar ce-am făcut, să mă vămuiești?

— N'ai făcut decât una: că ai vămuit și tu pe oamenii din baltă, dar i-ai vămuit cu nedreptate. Scoate și dă cât am cerut.

— Aoleo, nene Sandule, n'am.

— Atuncea să dai treizeci de mii.

— Vai de zilele mele! de unde să scot atâția bani?

— Anaforu și ciovrântia ta de cațaon! Dă patruzeci de mii.

Hagi-Iani a tăcut. S'a desfăcut la brâu și a scos cheia. S'a plecat să deschidă lada de fier și a ridicat din lada de fier revolveru.

A lătrat întâi pușca lui Dălcăuș. Vhau!

Hagi-Iani s'a dus cu capu'n jos în ladă. Oamenii lui Dălcăuş l-au tras de picioare. Dălcăuş a luat banii din sânge.

Au ieşit; au închis cherhanaua. S'au dus la cârciumă. Erau acolo oameni.

— Bună-seara.

— Bună să vă fie inima. Ce poftiţi domniile voastre ?

— Poftim să mâncăm.

— Numaidecât Şedeţi domniile-voastre la masa asta, cu domnu plutonier de jandarmi. Să vă dau câteo fleică ?

— Ba să ne dai dumneata de post. Sântem creştini; azi e Vineri.

Când au isprăvit de mâncat ce le-a dat, Sandu a zis jandarmului:

— Am auzit la Hagi-Iani o împuşcătură.

Plutonierul s'a mirat.

— Dumneata eşti plutonierul Chiriţă?

— Da; eu sânt.

— Am auzit împuşcătură ; să nu i se fi întâmplat ceva rău lui Hagi-Iani.

— Ce să i se întâmple ?

— Să nu-l fi călcat cumva Sandu Dălcăuş.

Plutonierul Chiriţă s'a mirat şi mai tare. S'a sculat şi s'a dus să vază.

Sandu a pus pe masă o hârtie de o sută; a râs cătră cârciumar, s'a dus.

De aci, de la acest Chiriţă i s'a tras năcaz lui Sandu. Că l-a văzut Chiriţă şi l-a ţinut minte.

De-acum e al meu, zice Chiriţă. Iau preţul pus pe capul lui.

Cât îl căutau jandarmii, geaba! Umblau prin bălţi, — ce să găsească? Doar pe Caraoschi, tropolitu Tartorului. Inchideau pe oamenii de prin sate, în lungul Dunării, ca să mărturisească dacă ştiu de el, — nimic. Acuma, de la acea semeţie, domnu plutonier Chiriţă a avut semn.

Umblând şi cercetând, a mai găsit şi altă urmă.

S'a dus la rudari.

— Nene Caloiene, ţi-ai dat fata după Sandu?

— N'am dat-o; mi-a cumpărat-o.

— Mulţumit eşti?

— Sânt.

— O mai vezi câteodată ?

— Cum nu ? vine acasă din când în când.

A urmărit-o pe Raruca. A ştiut pe ce gârlă intră. S'a dus cu barca şi cu undiţa, cum umbli dumneata, şi a găsit grădina de la Răzoare şi bordeiul. S'a uitat pe ici, s'a uitat pe dincolo. A lăsat să treacă o lună şi a umblat iar prin acele locuri.

Dălcăuş lovea în alte părţi şi jandarmii îl căutau aiurea. Chiriţă se ţinea la pânda lui, chivăra şi centironul lui de melitar!

A venit într'o dimineaţă Chiriţă; dar Sandu Dălcăuş se strecurase pe cărări

mai de vreme şi l-a simţit. De un om singur n'avea a se teme, dar a priceput primejdia.

— Rarucă, zice, ştii tu ceva cumva despre un domnişor cu undiţa, pe care-l duce un barcagiu din Turtucaia ?

— Nu ştiu, Sandule.

— Nu l-ai văzut ?

— Nu.

— Nu ţi-a vorbit ?

— Nu.

— Să n'ai parte de mine ?

— Să.

El s'a uitat la ea crunt.

— Muiere, tu mă vinzi.

— Aoleo, Sandule, ce mi-e drag eu nu lapăd.

— Tu mă vinzi, Rarucă, şi eu pe tine am să te omor.

— Nu te vând, Sandule, şi n'ai să mă omori. Nu te lasă Precista.

— Poate nu mă vinzi tu, ci poate mă vinde Leana, muierea lui [illegible], că

Tistu o lovește când se îmbată. Dar eu nu te-am lovit.

— Nu, Sandule; și ți-am fost cu credință.

— Ba eu înțeleg că una din două mă vinde; că eu cunosc copoiul care mă urmărește. Am să vă omor pe amândouă.

Raruca a râs.

Dălcăuș și Tistu au mâncat și au băut. Au dezmierdat pe muieri. După aia au tras cuțitele, să le omoare.

A lui Tistu a strigat: Maică, maică! mă omoară Tistu!

N'a omorît-o Tistu. I-a pus Dălcăuș cuțitul subt burtă. Apoi i-a dat cu piciorul, să se ducă în baltă.

Cu acelaşi cuţit s'a întors și a lovit pe Raruca. A dat-o și pe ea în baltă, s'o mănânce racii.

Insă rudăreasa se dusese la fund fără să fie moartă.

C'o mână și-a ținut strâns rana. Cu cealaltă mână a înotat pe subt undă și

a scos gura lângă un cocioc, ca să răsufle. A stat acolo neclintit. Ii venea ameţeală. S'a răzimat cu fruntea de un cuibar de gâscă sălbatică. Poate ar fi slăbit acolo în leşin, dacă n'o ciugulea cloşca de obraz.

A luat din cuib un ou care i s'a părut proaspăt și l-a sorbit.

A aşteptat să audă cum se duc bărbații, bătând în apă cu lopeţile. S'a tras de lângă acel cocioc la altul; a ajuns la o plavie și s'a întins acolo.

A avut în ea pe împelițatu şi n'a pierit. A căutat pe Chiriță și i-a arătat lui întâi și întâi semnul tăieturii.

— Soldatule, zice, eu ți-l dau în palmă pe Dălcăuș. La Răzoare nu mai vine, dar îi cunosc alt culcuș.

A mers și ea în barcă și a fost de față când au împresurat plavia de la Călan.

S'a apropiat numai ea, într'o luntre, cu Chiriță.

A strigat de la mal:

— Sandule!

Dălcăuş a ieşit la glasul ei şi părea înfricoşat.

Atunci l-au puşcat. A căzut cu faţa în jos. Ea s'a dus şi i-a ridicat fruntea, ca să-l vază răpus.

L-au doborît şi pe Tistu.

După ce am aflat întâmplarea cu hoţii, m'am suit în polog, cu făclioara de trestie. Uncheşul a mai rămas lângă vatră.

M'am întins cu faţa în sus, cu palmele subt ceafă, fără somn.

Intâi, am văzut un cer de sălcii, pe urmă un cer mai înalt, cu stele, între care, într'un târziu, s'a arătat şi o lună de foaie de cositor, tăiată într'o margine cu foarfeca.

Observaţia cu „foarfeca" o făcuse uncheşul, mormăind singur.

— S'o fi jucat cu ea vr'un copil... îşi făcea el socoteală.

In linişte, dădea glas adânc boul-bălţii.

— Ce spui tu? întrebă pescarul. Spui bine?

Spune bine, îşi îndreptă el spre mine glasul. Zice că mâini prinzi crap.

Am adormit brusc; am revăzut în-tr'un adânc de vis toată drama pe care mi-o reprezentase Mitrea Pescăruş.

Apoi m'am trezit deodată.

Uncheşul nu mai era la vatră. Nu era nici în bordeiu, nici în pologul lui. Părea a-l fi fost sorbit o hrubă a nopţii. Costică şi Ilie gângăveau în salcie; din când în când răspundeau şi mierlei. Cucoşii trâmbiţau în satul rudărilor; zarea de ziuă zbucnise în înaltul răsăritului.

M'am spălat pe ochi cu apă uncropită din baltă. După ce adierea dimineţii a mânat de pe luciu aburii, mi-am căutat locul cel mai potrivit la gârlă, acolo unde apele Lintiţei scăpătă printre gard şi curg spre Dunăre. Toate păreau linişte, deşi toate erau tresăriri şi

fierberi, zboruri şi chemări, amestec al vieţii şi morţii.

Mi-am pregătit trei undiţi şi le-am desfăşurat în apă, la fund, cu plumbi. In cârlige aveam râme de cele mari şerpeşti. M'am cinchit pe malul umed.

Stam şi eu neclintit. Bătea inima în mine fără să se audă, cum zvâcnea nesimţit în toată zidirea.

Pe varga undiţei din mijloc a venit dintr'odată şi s'a aşezat un puiu de rândunică. Şi-a netezit o clipă penele cu ciocuşorul, pe urmă s'a uitat la celalalt puiu de rândunică din oglinda gârlei. Vârful vergii a tresărit zvâcnind de două ori scurt şi a treia oară înclinându-se prelung. Puiul şi-a luat zborul ţârâind. Am smuncit struna, şi crapul cel mare, pe care îl vestise uncheşul, s'a învăluit învolburând apa. Pe când eu îl ţineam în coarda adânc încovoiată a vergii, Mitrea s'a înălţat la gard, stând nalt şi negru în răsăritul de soare, ca

un Mefistofel, rânjind nu cu părere de bine.

In acea clipă am auzit în marginea luncii şi cântecul din ajun al rudăresei. Numai un moment am fost atent în-tr'acolo şi crapul era cât pe ce să câş-tige lupta. S'a prăvălit cu varga spre fund şi m'am dus şi eu după el în gârlă până la brâu. L-am ţinut totuşi bine şi l-am întors la faţa apei făcându-l să beie aer. In starea asta, pe jumătate înomolit, mă privea de pe celalt ţărm şi fata Caloianului, împreună cu gran-gurii bordeiului, stârci, coţofene şi alte lighioane, care se minunau cât şi dânsa de întâmplare.

Iulie, 1938, Iaşi.

CUPRINSUL

TIPARIT IN ATELIERELE S. A R.
«CARTEA ROMANEASCA» DIN
BUCUREŞTI, B-DUL REGELE
CAROL I, Nr. 3. REG. COMER-
ŢULUI Nr. 311/931 SOC. ILFOV.
IN LUNA IANUARIE 1944